FRIEDRICH DESSAUER

KRŠČANSTVO
UMJEK SUVREMENO

ZAGREB
1962

Naslov originala:

Friedrich Dessauer:

WELTMANN - CHRIST?

Frankfurt am Main 1955.

Preveo s njemačkog: Branko Lukšić, bogoslov.

Izdavač: Nadbiskupsko bogoslovsko sjemenište
Zagreb, Kaptol 29.

Umnoženo vlastitim ciklostilom u 4oo primjeraka za isključivu upotrebu klera.

Odgovorni urednik: Ferdinand Vražić - Zagreb,
Kaptol 29.

ZAGREB 1962

P r e d g o v o r

Jedan od osnovnih paradoksa kršćanstva sastoji se u tome,što ono mora biti u svijetu, ali ne od svijeta.U praktičnom rješavanju problema kršćanske prisutnosti u svijetu,kršćani mogu zauzeti dva stava koji znače izdaju evandjeoske simbolike kvasca i svijetla,kao i univerzalnost Kristove poruke.

Postoji humanistički stav,koji toliko naturalizira kršćansku socijalnu i individualnu etiku,da se jedva razlikuje od nekršćanskog humanizma.Konformizam do obljutavljenja;gubitak svijesti o jedinstvenosti i transcendentnosti nezasluženoga dara Utjelovljenja.Krist se povlači iz sfere javnog života i reducira isključivo na rang "tješitelja" duša i "utočišta" u bolima. Evandjelju se oduzima njegov dinamizam i univerzalna namijenjenost.

Drugi stav,ne manje poguban,mogli bismo nazvati eshatološkim stavom.Ovaj neomanihejizam nije tek stvar prošlosti. Ne nalazimo ga samo u separatističkim tendencijama montanista,asocijalnom povlačenju iz kulture i života izvjesnih kršćanskih sekti. Kao i svaka dublja hereza,on je trajna svojina ljudskog duha,vječno prisutna mogućnost njegove orijentacije.Povijest se smatra kretanjem u krugu,ispunjavanje "odredjenog vremena", dok Bog, vanjskim-rekli bismo juridičkim - aktom ne stavi svemu tome kraj. Onda počinje eshatološko razdoblje, "ono drugo", bez ikakve nutarnje veze s mukotrpnim nastojanjima i dostignućima ovozemne kulture. Nebo "pada s neba"! Ovaj svijet služi jedino za sticanje zasluga(ili protivno).

Oba ova stava imaju to zajedničko,što su se iznevjerili Inkarnaciji i ulasku Boga u historiju. Krist je u srcu kršćanstva upravo sto-

ga, što je u srcu svemira i universalnog zbivanja. Eshatologija se gradi u historiji i kroz historiju. Bog je stvorio svijet kao nedovršenu simfoniju radi toga, da mi možemo suradjivati s Njim u djelu usavršavanja. "Auditores Dei sumus". Pomoćnici smo Božji! Čovjekova čast, poziv i odgovornost sastoje se u tome da Boga spozna, ljubi i Njemu služi. Služiti Bogu znači razviti naše osobne sposobnosti (fizičke, intelektualne, umjetničke i moralne) u harmoničnu cjelinu ličnosti, podvrgavajući sebi materiju, utiskujući joj pečat duha, i upravo u tom produhovljavanju materije, u tom izvlačenju sjaja oblika (splendor formae.) iz nje, kada naš duh poljubi bitak i u bitku otkriva misao Duha - u tome se razrješuje protuslovlje izmedju zemaljskog humanizma i nade sinova Božjih. U tome najbolje spoznajemo sebe, jer spoznajemo Oca. Krist ne guši naš stvaralački elan. On ga izaziva, oplemenjuje, usmjeruje. Upravo kršćanstvo gleda na historijski angažman kao nužni preduvjet ostvarenju kraljevstva Božjeg. Veličina nauke katoličke Crkve sastoji se u tome, što, ne zaboravljajući nikada da je Kristova Objava bitno transcendentna, nezasluženo darovana, ona ipak nastoji spasiti vremenite, zemaljske vrednote usvajajući divne, ali po sebi nedostatne napore zemaljskog humanizma, natapajući ga milošću i dajući mu udio u stvaranju one jedinstvene vizije produhovljenog i pobožanstvenjenog kozmosa, "nove zemlje i novog neba".

Kao jedan fragmentarni odbljesak tog naučavanja neka nam posluži i ova proširena konferencija poznatog matematičara i fizičara F. Dessauer-a.

U Zagrebu, na blagdan Uskrsnuća Kristova 1962.

Zagrebački bogoslovi.

I.

SVJETOVNJAK I SVJEDOČANSTVO

Kada se mi kršćani ozbiljno zapitamo, da li naš život svjedoči za naše kršćansko uvjerenje, tako da se na nas mogu primijeniti riječi: "Po njihovim plodovima poznat ćete ih", tada bi rijetko tko od nas mogao biti zadovoljan.

Doduše, izbjegavamo teže prestupe; ali to rade i oni, koji ne poznaju Krista. Radimo, ali to čine i drugi. Podnosimo žrtve života; zar to isto ne čini i većina ljudi oko nas? Vjerni smo i marljivi u svom pozivu, budni u svom obiteljskom životu; no ove vrline dijelimo zajedno i s nekršćanima. Gdje su naše osobite oznake, gdje je naše vlastito, primjerno svjedočanstvo? Da li smo strpljivo podnijeli veće patnje, jesu li naša djela bila plemenitija, velikodušnija, manje sebična od djela "onih drugih"? Da li smo bili požrtvovniji, istinitiji nego ostali?

Ispitujući se svaki moramo priznati, donekle posramljeni i razočarani, da se ne možemo pohvaliti pred Bogom i savješću kao istinski, živi svjedoci našeg Učitelja. Postavlja se pitanje: kako bi se onda morali ponašati, i što je ona osobita što se od nas zahtijeva?

Jedna detaljnija analiza našeg života omogućava nam da shvatimo razloge izdaje ovog uzvišenog poziva:

Već od djetinjstva su nas pripravljali za život na zemlji, za ustrajnost u ovim našim ze-

maljskim dimenzijama. Vidjeli smo svoje roditelje kako u trudu i muci zaradjuju kruh. Govorili su nam riječju i djelom, da nas čeka teška životna borba, u koju se moramo neizbježno upustiti. Škola, podpomognuta kućnim odgojem, trebala nas je naoružati za ovu "životnu borbu". Zbog toga su nas učili mnogim stvarima: jezicima, pisanju, računanju, sportu, a u višim razredima i onim predmetima, koji proširuju individualni vidokrug: povijesti, geografiji, prirodnim naukama, ekonomiji, socijalnim naukama i t.d. Sve je to imalo svoju vrijednost u borbi za život, u obrani stečenih pozicija i društvenom usponu. Da budemo pravedni moramo priznati, da je organizirana zajednica mnogo pridonijela našem intelektualnom osposobljavanju za život, našoj izobrazbi i karakternom odgoju. Osobito se tome u naše vrijeme posvećuje mnogo pažnje. Ovozemni život i sposobnost mnogostrukog snalaženja u njemu, predstavlja danas opće priznati visoki ideal, cilj svih napora i nastojanja.

Istina je, bilo je i takvih časova kada se govorilo i o nečem drugom nekoliko sati sedmično. Isprva više, zatim sve manje, i na koncu u višoj školi gotovo nikada ili veoma rijetko. To su bili satovi koji su se nekako čudno razlikovali od drugih. Tumačili su nam biblijsku povijest, katekizam; i moliti su nas učili. Sve sami predmeti o nekoj drugoj stvarnosti koju ne vidimo, u kojoj nikakvu ulogu nije igrala: gramatika, aritmetika, ručni rad ili nauka o prirodi. Ponekad je to budilo našu znatiželju; činilo nam se kao da kakav blagi povjetarac iz dalekog drugog svijeta miluje naša lica. No odmah nakon toga slijedila

je gimnastika, pjevanje, školski i domaći rad. Zemaljsko je zauzimalo sve više mjesta, postajalo je urgentnije, bliže, opipljivije. Napokon, po ovom zemaljskom umijeću mjerila se je naša sposobnost za život. Ono drugo bivalo je sve tiše i nečujnije; na koncu je sasvim umuklo. I tada je došao sam život u kojem se trebalo boriti, ustrajati, gurati naprijed. Postajalo nam je sve jasnije o čemu se radi, što donosi uspjeh. Zemaljsko nas je potpuno zaokupilo - osvojilo nas je čitave, dok je ono "s druge strane", ono potpuno različito, poput glasa zvona koji umire, postajalo sve tiše i tiše. Nadošle su životne opasnosti, tjesnaci; trebalo je brzo reagirati, boriti se, probiti. Govorili su nam: "Posljednjeg psi ujedaju." Trebalo je primijeniti ispravno sredstvo koje vodi k cilju. Kad je nadošla bolest ili nesreća, zemaljska pomoć je bila potrebna. Moliti se? Mnogo su sigurniji lijekovi i operacija! U potrazi za zaposlenjem tražile su se svjedodžbe o sposobnosti. Nitko nas nije pitao za našu pobožnost.

Na ovaj smo se način postepeno udaljili od Boga. Ako smo i otišli nedjeljom u crkvu iz poslušnosti prema roditeljima, ili jer je to običaj, ili pod utjecajem zornih utisaka iz mladosti, tada smo bili za vrijeme od jednog sata u potpuno drugoj zoni. Lijepo je to i uzvišeno - ali, zar nije to tek jedan ugodan san, izmišljeni svijet? Nadnarav? Milost? Svetost? Otkupljenje? Razgovor s Bogom? Moliti - biti uslišan?

Vidjeli smo crkve isto tako srušene bombama kao i druge kuće, obitavališta pobožnih i ateista podjednako u prah pretvorena. Vidje-

li smo djelotvornu pomoć zemaljskih pothvata: tehnike, gradjevinarstva, ekonomije. Uspjeh molitve, stvarnost blizine Božje i Njegovog zahvata, - nisu bili dostupni našim osjetilima. Dakle, sve se rješava isključivo prirodnim sredstvima. Tamo gdje zemaljska sredstva ne dopiru nitko ne pomaže.

I napokon: mnogo dobra je proizlazilo i proizlazi iz zemaljskih izvora. Sve je na koncu nesavršeno, ali ne smijemo preći preko pozitivnih dostignuća. Napredak poslijeratnog perioda vrlo je velik.

Tako smo postali podijeljeni ljudi: u ovozemnom životu realisti kao i ostali, savjesni i marljivi, oprezni ali ipak ratoborni za svoje privilegije. Svijet shvaćamo onako kakav on jest i ne dopuštamo da nas bilo tko prestigne. Nedjeljom, a ponekad časovito i radnim danom, prisjetimo se onoga što su nas učili o kraljevstvu, koje nije od ovoga svijeta. I obuzme nas tada nostalgija za tim predjelima. Ali u životu treba ostati nad vodom. Nismo, doduše, gori od drugih ljudi, no nismo ni bolji. Pa kako bi i mogli drukčije živjeti? Tek jednom se živi, a život je stvarnost. "Sposobnom čovjeku ovaj svijet nije pust", kaže Goethe u svom Faustu. Moramo čvrsto zahvatiti u ovaj iskustveni svijet, otvoriti dobro oči i zgrabiti u pravi čas. Zemlji treba poklon ti svu našu snagu, ona zahtijeva čitavog čovj ka.

Ovako se, po prilici, mi opravdavamo pred samima sobom, kada nas pitanje o našem svjedočanstvu za Krista prisiljava na priznanje, da post-upamo poput drugih razboritih i mar-

ljivih ljudi, da i mi svoj život uskladjujemo prema mjerilu koje važi za našu sredinu, i da naši poznanici ne bi tako lako zaključili iz našeg vladanja da pripadamo Kristovim sljedbenicima kad to iz drugih izvora ne bi doznali. Priznajemo, ne radimo ništa direktno protiv Krista. Ali što radimo za Krista, tako da bi nas ljudi po plodovima našim prepoznali kao učenike Njegove?

Time nam se postavlja pitanje: U čemu se sastoji naše životno svjedočanstvo za Krista? Radi se o svjedočanstvu - dakle o nečemu što je vidljivo, a ne o onome što nastojimo skriti. Što nam preostaje da radimo nakon što smo ispunili zahtjeve svoga zvanja i dnevnog saobraćaja s ljudima? Zar da se povučemo iz života i da se ne borimo za uzdržavanje, položaj, udobnost i udio u zemaljskim dobrima? Zar da se odrečemo svega onoga što je lijepo, svih kulturnih vrednota i da napustimo putovanja i sport? Da ne upotrebljavamo ono što smo teškom mukom naučili u školi, kod kuće? Ili, možda, da se ne borimo, dok naši kolege postižu društvene ciljeve? Da ostanemo po strani u životnom takmičenju? Tà, ne možemo, uostalom, uteći iz svijeta kao monasi i opatice! Mi se nalazimo u struji života. Život nas posjeduje, drži nas čvrsto, veže nas, ispunja nas i iscrpljuje. Stvarnost je mnogo jača od nas: ostavlja nam malo ili ništa slobode. Mi moramo. Kažu, da je to potrebno: "Čovjek mora morati."

Ipak je jedno sigurno: i svjetovnjak mora svjedočiti, premda se bavi svjetskim poslovima. Inače bi jedino svećenici i časne sestre mogli biti svjedoci.

Radi se, dakle, o ovome: svjetovnjak kao svjedok Kristov. Stajati u svijetu obim nogama, učestvovati u životnoj borbi, biti sposoban u svom zvanju - a ipak biti Kristov svjedok, da pred očima svijeta zasja lik izrazitog učenika Gospodinova, koji je u zemaljskim stvarima cjelovita i zaokružena ličnost, ali koji ostaje usprkos tome blag, tolerantan,bez nadutosti - onakav kršćanin kao što ga Pavao opisuje u pismu Korinćanima: ispunjen i vodjen ljubavlju.

.o.o.o.o.o.

II.

HEROJSKO I SVAKODNEVNO SVJEDOČANSTVO

Da bismo uvjerljivo odgovorili na naše pitanje, upravit ćemo ponajprije pogled na one likove, kroz koje je ovo svjedočanstvo najizrazitije prosjalo. Ovakve osobe niču u vremenima kada kušnje i progoni dodju na čovječanstvo. Stoga smo i mi bili svjedoci ovakvim ljudima, jer je velika kušnja za kršćane bila u Njemačkoj pred nepuna dva desetljeća. Govorimo o progonu kršćana pod tiranijom nacionalsocijalizma. Njemačka nikada nije imala toliko mučenika i ispovjedalaca medju djecom svojom kao upravo u skoroj prošlosti. Deseci tisuća kršćana, koji su neustrašivo priznali svog Učitelja i suprostavili se sili zla, bili su progonjeni, mučeni i usmrćeni. Skoro svatko od nas pozna po kojeg od ovih iz kruga užih prijatelja. Ali je još mnogo više onih koji su pali kao anonimne žrtve negdje u koncentracionom logoru, u kakvoj zatvorskoj ćeliji, u nekom zaboravljenom uglu, i tako istrunuli u noći i tami. Najveća je,pak, masa onih koji nisu formalno podnijeli mučeničku smrt, ali su prošli neizrecive boli, bijedu i patnje zbog nedvoličnog priznanja svog kršćanskog uvjerenja.

Već u ranim kršćanskim vjekovima nazivali su ispovjedaocima one kršćane koji su bili progonjeni ali nisu podnijeli smrt za uvjerenje. Oni su se, kao i mučenici, oprli silama zla. Nisu pristali da izdaju Krista čineći ili odobravajući zlo, iako su ih na to silili prijetnjama i obećavanjima. Izgubili su polo-

žaj u društvu, upali u bijedu zajedno sa svojom obitelji. Ostalima su izgledali ludjaci, jer je bilo očito da je svaki otpor uzaludan. Koliki su bili primorani skrivati se mjesecima i godinama, jedino zbog toga što su pritekli u pomoć prijatelju Židovu, pružili zaštitu bližnjemi druge rase, ili odbili da iznesu krivo svjedočanstvo, da učestvuju u užasu protuzakonskih krivičnih procesa. U takvim vremenima postaje jasno što znači biti svjedok. Svi smo mi zahvalni njima zbog njihove patnje i svjedočanstva. No ta su vremena kod nas prošla. Snaga nacionalsocijalizma koja se poigravala našim životima pala je i potonula u svojoj sramoti. Opet je mir u zemlji.

Ipak moramo biti i dalje svjedoci!

Od nas mnogih ne traži se više da posvjedočimo svijetlim primjerom herojstva, podnoseći opasnosti i poteškoće nametnute od neprijateljske sile. Skromnije, šutljivije, ali ne manje važno svjedočanstvo zahtijevaju od nas današnje prilike. Vremena kulturnog i materijalnog uspona kao što je naše osobito su opasna za kršćanina u svijetu. Znamo, da usprkos naoko mirnoj atmosferi postoje duboke duhovne provalije i napetosti. Naša je želja da bi se te zategnutosti riješile mirnim putem bez katastrofa. Prividno mirna površina života, znatan ekonomski napredak, ponovno oživjela snaga našeg kulturnog života, - sve nas to mami da se prepustimo ritmu života, da se predamo struji ugodnosti živeći isključivo za sadašnji čas. Tko podlegne ovoj kušnji ne će biti dorastao krizi kada dodju teški dani. Dogodit će se ono isto što i 1914., a potom i tridesetih godina ovog stoljeća. Ni tada nismo bili do-

rasli sudbini, te smo podlegli u moru suza i krvi. Nije lako u vremenima blagostanja i napretka izdržati u životu kao praktični kršćanin, t.j. biti spreman na oluju koja svakog časa može doći. Tako je opasno ovo raspoloženje koje nas tjera da se potpuno predamo struji vremena, pazeći jedino na svoj profit, da nas čak i sveto Pismo na to upozorava. Tamo stoji napisano: "Bdijte i molite!" Govori se o sudbini onih djevica koje su iz nemara propustile da napune svjetiljke uljem, kao i to da kraljevstvo nebesko trpi silu. U udobnosti života zamiru oni tihi glasovi iz naše vlastite dubine; veza s beskonačnošću - spona religije - postaje labava. Čovjek klizi sve dalje od Boga; Učiteljev se trag gubi. Osobitu opasnost nosi sa sobom zemaljski uspjeh, skrivajući u sebi napast da se podamo onome što je bučno i upadno. Uistinu, mnoge bi se opomene mogle izreći s obzirom na napast onog što je opipljivo, neposredno. Takve nam stvari privlače pažnju prekrivajući perspektivu pozadine, da napokon nestanu bez traga u vrtlogu života i prolaznosti. Blijedeći i rušeći se u maglovite ponore, htjeli bi i nas povući za sobom ako smo se uz njih srcem privezali. Pa ipak su nam one toliko potrebne, da ne možemo bez njih.

==========

III.

ORA LABORANS

U povijesti kršćanstva postoji jedno općepoznato pravilo da se doskoči ovoj opasnosti. Nastalo je oko pet stotina godina nakon Kristove smrti u duhu velikog svetog Benedikta, učitelja sv.Bonifacija. On i njegovi učenici nastojali su spojiti dubоku pobožnost i praktični smisao života. Posvetili su istovremeno pažnju ozbiljnom zemaljskom stvaralaštvu kao i povezanosti s onim transcendentnim.Njihova formula: "Ora et labora - moli i radi!" postala je geslo čitavog zapada. Nju je usvojio cijeli srednji vijek, jer je sinovi sv. Benedikta nisu samo izgovarali već i u djelo proveli.

Svukuda gdje su oni osnivali svoje uzorne zajednice, dijelili su dan na tri razdoblja posvećena molitvi, radu i odmoru. Sve je bilo uključeno u "Opus Dei" ("Djelo Božje"), počevši od poljodjelstva pa do nauke, umjetnosti i ručnog rada. "In omnibus glorificatur Deus - u svemu se Bog slavi", glasila je jedna od njihovih najomiljenijih deviza. Zapad ih je motrio, i ogromno carstvo Karla Velikog, taj veličanstveni pokušaj da zapadno kršćanstvo poprimi oblik državnog jedinstva, bi zasnovano na ovoj misli.

Pripazimo: Preko "Ora et labora" i "In omnibus glorificatur Deus", ovozemno je bilo utkano u službu Božju, dok je i radu i molitvi dodijeljeno njihovo mjesto i vrijeme.Tako je oboje dobilo svoja prava, a dan i noć,kao

i liturgijska godina, bili su točno podijeljeni.

No, mi ne možemo benediktinski živjeti! Kako možemo mi, ljudi novog vijeka, poput ovih benediktinaca podijeliti dan na satove molitve i sabranosti od kojih bi sva buka života bila isključena. Ta, mi smo potpuno okupirani od obitelji, zvanja, javnosti i organizacije! Gdje je danas vrijeme za "Ora"? Život je postao mnogo više kompliciran i izdiferenciran. Stvari, koje neposredno zamjećujemo,danas su brojnije i agresivnije nego nekada. Malo nam pomažu lijepe priče o Bonifaciju i Benediktu u trci naših dana, u zaoštrenoj životnoj borbi, gdje nas zemaljsko tako zaokuplja da ga se jedva možemo riješiti. Što možemo poduzeti, da ono "sasvim Drugo", ne postane iz dana u dan sve manje zamjetljivo, dok na koncu sasvim ne izblijedi? Mora ipak postojati i za naše vrijeme izvjestan stav i neka formula koja bi ga ukratko sažela, stav koji bi omogućio da ne zanemarimo ni religiozne ni svjetovne dužnosti, tako da iz našeg djelovanja proizlazi svjedočanstvo Istine!

Postoji taj stav i ta formula? Ona nije oprečna onoj sv.Benedikta; naprotiv, na njoj se zasniva i nju proširuje za naše vrijeme. Sastoji se od dvije riječi: "Ora laborans!", ili, s izvjesnom promjenom naglaska: "Ora laborando!" Na hrvatskom bi to značilo: "Moli radeći!", ili: "Moli kroz rad!". To znači: svjetovnjače, koji nemaš slobodnog vremena za bilo što drugo osim svojih dnevnih briga što ti ni u snu ne daju mira i sišu svu tvoju snagu i svježinu. Upravo ove brige, teškoće,borbe i patnje pretvori u molitvu. Radi u prisut-

nosti Božjoj, bori se u povezanosti s Bogom!

Druga izreka - ora laborando - znači: neka tvoj rad bude oruđje Božje, preko kojeg, poput kakvog sredstva, ti možeš stalno moliti. Moraš nastojati da budeš neprestano u ozračju Božje blizine, koja će sav tvoj rad pretvoriti u molitvu, kao što voda otapa i upija kuhinjsku sol. Nauči se osjetiti Njegovu prisutnost. On je stvarno uvijek tu! Moraš se priviknuti da odstraniš blještavilo prividnosti i zaglušnu buku zemaljskih stvari, koji navode čovjeka na pomisao da ne postoji drugog svijetla niti drugog zvuka osim njihovog. Naporno je, ali se vježbanjem ipak postigne, da se prisutnost Božja u zemaljskim stvarima jasno primjeti, tako da čovjek nikada ne izgubi kontakt s onom stvarnošću koja sve prožima, jer taj kontakt tvori osnov svake religije. Religija znači povezanost sa božanskim, apsolutnim i beskonačnim. Na ovaj način možemo ispuniti onu riječ koju smo često čuli a rijetko shvatili: "Molite bez prestanka!" Onaj tko kroči stazama života u neprestanom dodiru s Bogom, ispunio je ovu riječ.

++++++

IV.

TU ADESTO

Ali, kako se postiže ovakav stav?

Možda će nam i ovdje pomoći jedna riječ iz prošlosti. U srednjem vijeku, u ono vrijeme kada je zapadno kršćanstvo bilo tako teško kušano - kada su na pr. Turci opsjedali Beč, ili Huni prodrli u srce Njemačke, ili u doba Tridesetgodišnjeg rata - tada bi, pričaju, vitezovi poklekli na zemlju i izgovorili jednu kratku, upravo jezivu molitvicu koja se sastojala samo iz dviju riječi: "Tu adesto!" U latinskom jeziku ova formula ne znači molbu, već jaki oblik zapovijedi: "Ti moraš biti uz nas!" Predočimo sebi prizor jednog takvog borca koji kleči u punoj ratnoj opremi, pred očima mu skoro sigurna smrt, i povikuje Bogu: "Za Tvoju stvar, Gospodine, ja se borim i umirem. Sada u ovoj bezizlaznoj situaciji Ti moraš biti uza me i ne možeš me ostaviti". Postoje mnogi oblici ponizne molitve, koja prosi, zaklinje, vapi. Ovo je jedna čvrsta, muževna, prkosna skoro, forma zaziva, u času najveće žrtve, u očigled smrti. Možemo biti uvjereni da se Bog ne oglušuje na ovaj izljev pouzdanja. Ova molitva znači za viteza koji stupa u bitku da je od sada Gospodin pored njega, te stoga mora biti hrabar, ali bez mržnje; mora biti borac a da se ne ogriješi o ljubav prema bližnjemu, pobjednik, ali u sabranoj skromnosti; na smrt ranjen, mora podleći ostajući neustrašiv. Svojom zapovjednom molitvom on zaziva nad sobom Božju zaštitu i

Božji sud. Taj sud ostaje nad njim za vrijeme cijele bitke. On ga je primio na sebe i mora paziti da ostane njega dostojan.

No, što se to nas tiče, u našem svakidašnjem životu? Zar će svjetovnjak zazivati Boga da bude uz njega u svakodnevnim prozaičnim poslovima i brigama, u toj vašarskoj buci života, ili čak, možda, u rastresenosti sporta i zabava? Zar možemo usporediti jednu prvenstvenu nogometnu utakmicu sa srednjovjekovnim vitezom, koji kleči prije bitke.

Da, prijatelji moji, mi se ljudi uvijek nalazimo u borbi, a osobito onda kad najmanje na to mislimo. Okružuju nas tri bojna polja. Ponajprije, živimo u borbi s prirodom, bolestima, smrću, tučom i olujom, zemljotresom i munjom, toplinom i sušom, zarazama, gladju, saobraćajnim nesrećama - da spomenemo samo neke opasnosti. Po prilici jedna polovina čovječanstva stalno je ugrožena od prirode. Ljudsko društvo i njegove neprijateljske snage tvore drugo bojno polje. Staleži i klase trve se u uzajamnoj borbi; slijede nas u stopu naši osobni neprijatelji, postavljajući razne zamke. Politika je uvijek bila kao i danas "hladni rat" koji veoma lako može postati vruć. Treće je bojno polje, medjutim, ono na kojem pada definitivna odluka. To je polje borbe sa samim sobom. Najveće su one opasnosti koje izviru iz dubine naše vlastite psihe, iz polumračnog podzemlja našeg podsvijesnog života: nagonski porivi, strasti. Dok nam na bojnom polju prirode i društva mogu pomoći zemaljski savjeti, znanost, tehnika, razboritost i oštroumnost, na poprištu vlastitoga "ja" pomaže jedino milost i ono "Tu adesto".

Ali, nažalost, svjetovnjaku je, općenito govoreći, u svim vremenima nedostajao onaj stav koji je silio branitelje Evrope da uoči odsudne bitke kliču Bogu s pouzdanjem "Tu adesto!" Rijetko dodje svjetovnjak na pomisao da zazove Božju pomoć i sud na svoje svakidašnje bitke, pobjede i poraze. Kratkovidan je on za to, i rijetko promišlja da se nalazi na poprištu životnih okršaja. Čak i onda kada primijeti bojno polje, izgleda mu ono isključivo zemaljsko. On je tako u školi naučio.

Veoma malo imamo učitelja koji tako poniru u svoj predmet da bi mogli i u najprofanijoj grani znanosti otkriti učenicima odbljesak beskonačnog i privlačnost misterija. Uzmimo na primjer sat matematike s potpuno profanom temom kao što je izračunavanje kamata. Zar to ima veze s Bogom? Jasno je, da je trgovcu znanje tog računanja potrebno, da je to za njega važno. Time smo, izgleda, iscrpli sav njegov domet. No, to je tek prividno. Svaki onaj tko uroni u misterij broja i računanja, razmišlja o njihovim imanentnim zakonima, bit će obuzet osjećajem strahopoštovanja i divljenja radi neizmjernih dubina toga područja. Razmišljanje o broju vodi prema beskonačnosti, prema problemima koje ljudski razum ne može riješiti, i konačno dovodi do uvida, da čitava priroda posjeduje matematičku strukturu. To su već i Grci znali.

Ili se nalazimo na satu jezika, gramatike, gradje rečenica - često zamorna i dosadna tema. Medjutim, kakvo li je tek čudo ljudski govor! Životinje mogu glasovima izraziti tjeskobu, opomenu, razdraženost i prijetnju. Jedino čovjek može govorom izraziti svoja duhov-

no-duševna proživljavanja. Zvuk, glas, šum njegova govora prenosi misli i osjećaje drugim ljudima. Ti zvuci naliče ladji s duhovnim tovarom, koja plovi od duha onog tko govori, prolazi zračnim oceanom, da bi došla do uha slušaoca i tu iskrenula svoj teret. Kada je misao predana, tada zvučni brod mirno potone ispunivši svoj zadatak. Čak je i naše mišljenje jedna vrsta nutarnjeg govora. Bez govora ne bi bilo ljudskog društva niti kulture. A ipak ne znamo kako je taj govor nastao. Postoji danas preko tisuću različitih jezika. Odakle dolaze? Tko je tako udesio ljudsku narav, da duh u govoru sazrijeva i nalazi u njemu svoju vlastitu punimu? Gle, opet struji k nama dašak beskonačnoga! I tako u svim ostalim profanim predmetima: prirodnim znanostima, zemljopisu, geologiji, astronomiji, povijesti, ustavnom pravu i t.d.

Gdjegod gledamo za daljnjim uzrocima susrećemo se s beskonačnošću. Svugdje nailazimo na red, jer je sve ono što proizlazi od Stvoritelja prožeto duhom, mišlju, inače ne bi bilo uopće shvatljivo. Svugdje primjećujemo tragove Stvoritelja. I tek tada, kad se naučimo pažljivo promatrati tu veličanstvenu prirodnu Objavu koja nas okružuje, tek tada će svaki predmet znanosti, pored svoje praktične i neposredne svrhe, postati religioznim predmetom u pravom smislu riječi. Jer "religio" označuje vezu s beskonačnim, svrha je religioznog odgoja ojačati svijest ove veze, tako da ona postane stalna i ne traje tek jedan sat na nedjelju. Goethe je to izrazio riječima: "Ako hoćeš stići do beskonačnog, kroči u konačnom na sve strane".

Tako dugo dok se profani predmeti budu i dalje predavali kratkovidnom metodom koja prešućuje daljnje uzroke te se jedino zaustavlja na ovozemnim odnosima, dužnost je predavača vjeronauka da osvijetli kroz svoje malobrojne satove ovu prirodnu objavu. Mi svi znamo izreku: "Gratia supponit naturam," Milost, nadnarav, grade na naravi. No nije dovoljno znati ovu izreku; treba je u djelo provesti. Kad to učinimo postat će učeniku očigledno zamjetljiv Bog Stvoritelj, Onaj koji je sve postojeće pozvao iz ništavila, koji sve ono što jest - sve ono što se u profanim predmetima naučava - prožima i uzdržava. Mi Njega često gubimo iz vida! Rijetko ga spominjemo - tek, možda, u prvom dijelu Vjerovanja i u Očenašu. Kršćanstvo nema blagdana izrazito Njemu posvećena. No, nije bilo uvijek tako. Prva vremena, kao na pr. stoljeće velikog Nikole Kuzanskog (oko 1500) jasno su nazrijevala dah Stvoritelja. Mi smo se, medjutim, udaljili daleko od Njega, te se ne smijemo čuditi što nama i našoj djeci vjerska pouka izgleda u odnosu na ostale predmete nešto "sasvim drugo", i što to znanje, poput kakve lijepe, daleke priče izbljijedi tokom našeg života. Zar je čudno, da tada zemaljske stvari poprimaju za nas nerazmjerno velike proporcije, i da su nam svjetski motivi uvijek preči od onih drugih? Ovdje je korijen današnje sekularizacije, ovdje razlog zašto se svjetovnim zvanjima prilazi isključivo zemaljskim pogledima, a ne kao osobnom "pozivu" odozgo. Ovdje leži razlog naše podvojenosti, koja nas sprječava da jednim pogledom - unc aspectu - kroz prirodu, ljudsko društvo i povijesna zbivanja sagledamo božansku pozadinu i tu spoznaju sačuvamo čitav život. Moramo se odlučiti

da ponovo zadobijemo ono što smo izgubili.

Svjetovni poziv tek svojom dubinom poprima čast, posvetu i vlastitost bitka. Tek u pronicanju do njegove jezgre postaje zemaljski rad molitvom, ostvaruje se "Ora laborans". Jer što je molitva? Od mnogobrojnih oblika molitve najtemeljnija su ova dva: širenje ruku kao znak prošnje za pomoć i otvaranje vrata duše u razmatranju. Ruke se šire vapeći za neizmjernim, dok se duša otvara blagom povjetarcu vječnoga. Upravo se ova dva stava sjedinjuju u izreci "Ora laborans". Kad zazovemo na naš rad s "Tu adesto!" Božju pomoć, tada naš napor postaje molitvom. Na taj način ispunjamo i ono drugo, "Ora laborando", jer pretvoriti rad u molitvu znači afirmirati ga, izgovoriti svoj "da" s obzirom na sve napore i boli našeg poziva, pristati na "službe naše vječno jednak sat" - kako kaže Schiller. Na taj način rad postaje način povezanosti s Bogom, postaje molitvom.

Ono što je isključivo zemaljsko, ovozemno, neposredno zamjetljivo, ne iscrpljuje svu puninu božanskoga. Ono služi kao glasnik, predznak vječnog i beskonačnog. Dnevne dužnosti obavljene nezamjetno, strpljivo, vjerno, bez zahvalnosti od strane ljudi, postaju glasnici Božji, andjeli koji nose poruku za nas. Kršćanin na njih odgovara poput Marije. Prima ih riječima: "Evo službeniceGospodnje, neka mi bude po riječi tvojoj". "Orare laborando" znači ispunjati dnevne dužnosti kao odredbe Božje.

Ovaj trajni osjećaj nazočnosti Božje u molitvi, radu i odmoru, ova prisutnost suca i

pomoćnika u svim fazama našeg zemaljskog života, naziva se suvremenim rječnikom "religiozna egzistencija". Riječ egzistencija znači takav način bivstvovanja, kada čovjek posjeduje odlike samosvijesti i samoodredjenja. Kada svjetovnjak postane svijestan Božje prisutnosti u sebi, on maksimalno doprinosi svome odredjenju. Isključivo zemaljska egzistencija znači - po riječima Heideggera - "Sein zum Tode" (bitak za smrt). To je ono jedino čemu se - zemaljski govoreći - možemo sigurno nadati. Kršćanska egzistencija prelazi granice svijeta u kojem živimo, i nastavlja se onamo gdje nema više smrti. Pomoću "Tu adesto" posižemo za beskonačnošću iz ovih predjela smrti. Smrt nam ne može izjaloviti ovaj korak, ne može nas spriječiti u tome. Jer tamo ona nema oštrice niti pobjede. Na taj je način možemo pobijediti već i u ovom životu.

Kada uzimamo Mariju kao naš primjer, ne smijemo zaboraviti, da je ona trideset godina obavljala skromni posao domaćice u jednoj radničkoj obitelji, prije nego što su nadošli časovi herojske kušnje. Ona, najčašćenija od svih ugodnika Božjih, bila je svjetovna osoba. U tadašnjem izraelskom društvu obrtnički, radnički stalež nije uživao veliku čast. I po tome je Marija bliza našem životu, s njegovim malim, skromnim, svakodnevnim poslovima. Ona, sada tako visoko proslavljena, poznavala je žrtvu obavljanja malih, od svijeta prezrenih dužnosti. Tek nakon tih malih, strpljivo podnesenih, čestih žrtvica, slijedila je njena najveća žrtva: prikazanje muke i smrti Sina.

I malenim stvarima upravlja Bog.

//////////

V.

SVJEDOČANSTVO MALIH DUŽNOSTI

Što je sa svjedočanstvom života?

Kada smo jednom postigli stav prisutnosti Božje, kada je taj stav vježbanjem postao stalan, tako da ne gubimo više kontakt s beskonačnošću - tada se svjedočanstvo života nameće samo po sebi. Ne trebaju nam više bučne riječi, demonstrativni pokreti, specijalan naglasak niti namještena čednost. Svjedočanstvo života ne postižemo govorom, već životom. Samosvijesna, samodopadna pobožnost kao i farizeizam bilo koje vrste ne mogu uspijevati tamo gdje se nalazi proživljena prisutnost Božja. Jer uvijek s pomoćnikom pozivamo i Boga suca. On se nalazi u Marijinim riječima, koje kršćanin ponavlja: "Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi tvojoj". To isto važi i za svaki svjetovni posao koji ima autentično kršćansko obilježje, bilo da se radi o djelovanju državnika, crkvenog kneza ili o skromnim dužnostima kućanice, obalnog radnika, čistačice. Jednako se to odnosi na misaoni rad istraživaoca, smioni pothvat inžinjera kao i na mukotrpni rad smetlara, kućne pomoćnice ili konjušara. Svi ovi zemaljski poslovi, i oni najmanji i najniži, moraju se obaviti. Sve ovisi o vjernom izvršavanju sitnih, svakodnevnih dužnosti. Oni sačinjavaju život. To se naročito očituje u vrijeme krize. Kada velikani propadaju, i kad im vlast bježi iz ruku, kada mir prijeti da se pretvori u kaos, tada sve ovisi o tome da li se nesmetano izvršavaju sitni, naoko neprimjetni poslovi. Na njima se gradi novi poredak. Tada sve ovisi o listonoši, skretničaru, policajcu, radniku, domaćici, učitelju, liječniku, tehničaru, bolničarki, činovniku; ako ovi ustraju u pomutnji vremena, onda obnova može ponovo početi. Sve ove dužnosti odredjene su od Stvoritelja i za sve njih vrijede riječi: "Evo službenice, sluge Gospodina, ja izvršavam Njegovo naredjenje." Tada svaki od nas može kazati: "Tu adesto!" "Ti me ne smiješ napustiti. Ostani sa mnom u mojim malim dužnostima!"

U lol. psalmu kličemo: "Gospodine, usliši molitvu moju, i vapaj moj k tebi neka dodje". Ovdje dolazi do izražaja udaljenost izmedju Boga i pokornika. Kada se zauzme stav trajne prisutnosti Božje, tada svi naši čini k Njemu dolaze. Molitva, rad, odmor. Ali takodjer: bol, odricanje, razočaranje, bolest, patnja, osamljenost, zatvor, rastanak, smrt. I radost, uspjeh, svaki sretni trenutak.

Tko se ovako navikne razgovarati s Bogom, postaje šutljivijim pred ljudima.

"Ora laborans" krije u sebi još jednu tajnu: tko se tome privikao postaje slobodan. Čovjek začahuren u isključivo zemaljsko nije slobodan. On stoji pod prinudom vidljivog svijeta. Slijedi okolinu, javno mnijenje, instinktivni život, vanjsku prisilu, pohotu i galamu. Onaj, tko uistinu pretvara svoj rad u molitvu realizirajući i njemu vječnu prisutnost Božju, postaje u eminentnom smislu slobodan od podložnosti svijetu. Takav čovjek ne može više tako visoko cijeniti zemaljsko da postane njegov rob. On je postigao odcjepljenje od stvari, a

ako je duševno zreo, i odcjepljenje od samog sebe. Ova je sloboda od neprocjenjive vrijednosti u trenucima odlučivanja.

Svakom od nas jednom dodje čas, kada molitva srednjovjekovnog viteza postane kamen kušnje. U životu smo prije ili kasnije postavljeni pred postupak koji se protivi našoj savjesti. Što tada? Ako ne možemo u tom času na koljenima izgovoriti "Tu adesto!", a da pri tome ne protrnemo, ako ne možemo pogledati Bogu u oči, jer ne zazivamo pomoćnika nego samo suca - onda nam sve biva jasno. Jao nama ako ipak izvršimo ono što bi htjeli pred Bogom sakriti. Ne postoji tada skrovitosti, ne postoji trajnog bijega u buku i blještavilo svijeta. "Deus adest". On je vječno prisutan. Smisao tog zaziva nije u molbi da Posvudašnji bude blizu nas, nego da bude snagom svojom uz molioca. Ili, ispravnije, molilac uz Boga. Kada bi mi uspjeli sebe i mladost priviknuti na c prisutnost Božju u dnevnom životu koja prož lje sve naše zemaljske poslove, kada bi mog i osjetiti dolazak andjela, koji nam - kao n koć Mariji - donose poruke od Gospodina, tada bi čitav naš rad i život postali molitvom, "oratio per laborem". Tada bi cijela jedna generacija svjedočila životom. Ne bi im bile potrebne za to nikakve zvučne riječi, niti na daleko blještava djela. Premda bi oni bili šutljivi vitezovi zapovijedi ljubavi, ipak bi ih svijet primijetio i divio se njihovom svjedočanstvu. Često je tiho svjedočanstvo dosljednog djela uvjerljivije od izgovorene riječi. Već je filozof Seneka naučavao: "Mnogo daješ, ako ništa nisi dao osim primjera."

Ako bi vrijeme opet donijelo, Bože sačuvaj, krize s teškim kušnjama kao u našoj nedavnoj prošlosti, tada ne bi takva generacija poklekla pred silom zla, kao što se to dogodilo pred dvadesetak godina, već bi se suprostavila i riječju - odlučnim "Ne"! - za svjedočanstvo protiv nepravde. To bi bio rod priznavalaca! A čitavo kršćanstvo, koje dnevno moli: "Dodji kraljevstvo Tvoje" napravilo bi time znatan korak prema ostvarenju toga od Boga obećanog kraljevstva.

****

VI.

RAZLUČIVANJE

U ovome je, prijatelji, razlika izmedju čovjeka ovog svijeta i kršćanina: onaj tko se svijesno ili nesvijesno odrekao kraljevstva koje nije od ovog svijeta - jer u to ne vjeruje -, tome je ljudska egzistencija ograničena na zemaljske dimenzije. Takav je "ubačen u egzistenciju", kako kažu egzistencijalistički filozofi, u odredjeno vrijeme i na izvjesno mjesto. On prihvaća činjenicu da je protiv svoje volje i sudjelovanja postavljen u odredjenu sredinu, u kojoj mora provesti svoj život poput uloge u kazalištu. Pojavljuje se, radi, izlazi na prednji dio pozornice, bori se, trpi, pobjedjuje, podliježe, bježi, ljubi, mrzi, proizvodi, troši - da se na koncu sam istroši, izblijedi i nestane s bine u ništavilu zaborava. Uloga je odigrana i više ne slijedi ništa. Kazališni komad se nastavlja, ali on više nije prisutan. Za njega je sve svršeno - povratka nema.

Za kršćanina je sve to tek predigra. Njegov zemaljski život predstavlja jedan preludij - važan i sudbonosan, doduše, ali ipak nešto što tek predhodi pravom životu. Kada je njegova zemaljska uloga odigrana, tek tada se zastor diže i počinje ono "pravo". Taj zastor nazivamo smrt. Duh, ono najosobnije kod čovjeka, ostavlja ovo tijelo, koje se istrošeno raspada u svoje sastavne dijelove. I tek tada, kada su pali okovi, može početi ono novo, nečuveno. Ono, što nas je dozivalo ne-

čujnim jecajima tišine, ono bitno što smo tek mutno nazrijevali i nevješto simbolima izražavali, ono što smo nazivali idealom, istinom, ljepotom, ljubavlju i za čim smo širili ruke prema zvijezdama -- sada je sve to bez koprene oko nas, u nama. Sada postaje zavičajem ono što smo prije nazivali čežnjom. Ne muči nas više nikakva sumnja. Iščezli su strah, napor, tjeskoba, užurbanost, pohlepa, osjećaj osobne ograničenosti, suhoća, životna dosada, razočaranje, odricanje. Istinski život započinje. U ovome je razlika: predigra - ili sam komad. Što od ovo dvoje ja igram na zemlji? Što igra moj susjed, prijatelj, moj protivnik? Kako odgajam svoje dijete, ili povjerene mi učenike, u vezi s ovim pitanjem? Sve ovisi o tome. Ako je ovaj život samo kazališni komad, tada ću nastojati izvući što više koristi i uživanja iz njega dok traje. Jer nakon toga dolazi ništavilo. Tada treba paziti za vrijeme igre da se pametno i čvrsto radi, zgrabi odvažno i ne pušta uz bilo koju cijenu - jer život je prolazni čas. Istina, ponekad se prevarimo u procjeni vlastite koristi. Ali ipak onaj tko je sposoban nakupi punu pregršt životnih dobara, te može s Faustom kazati: "Sposobnome život taj nije nijem." Sav napor treba, dakle, usmjeriti na ovaj vidljivi, sigurni, zemaljski svijet, za ovaj moj svijet. Potrebno je starati se i za druge ljude, jer je njihovo blagostanje uslov mog osobnog komfora. Faust kaže:

"Zemlja mi je dovoljno poznata / pogled se gubi prema gore. / Budala je onaj, tko tamo upravlja oči, / i izmišlja sebi sličnoga iznad oblaka. / Nek čvrsto stane i pogleda naokolo! / Marljivome ovaj svijet nije nijem. / Što treba

on da luta u vječnost! / Ono što on spoznaje, može se postići".

Od toga je onaj pozitivni smisao jedino ispravan: ovaj svijet odgovara marljivom čovjeku, i može ga preobraziti onaj, koji ga pozna. Ne smijemo, stoga, biti pasivni u njemu, nego shvatiti ga i preoblikovati. No tragična je pogreška Fausta, koji se dovinuo do visokog znanja i postigao sjajne uspjehe, u što je otklonio stvarnost ljudskom oku nevidljivu i čovječjim rukama nedohvatnu. Ta je stvarnost ipak realna. Opsjednut blještavilom ovozemnog, on je izrekao onu kobnu riječ: "Zum Augenblicke dürft' ich sagen: Verweile doch, du bist so schön!" (Da času jednom mogu reći: Ostani još, tako si lijep!) Time je izgubio okladu.

Kršćanin, kome je ovaj život tek predigra, često je u opasnosti da zemaljsko ne uzima odviše ozbiljno. Na taj se način stvara tip kršćanina, koji se smatra "čestitim vjernikom" jer obavlja formalnosti i spokojno živi osiguravši se za "ono preko". On tada lako postaje loš akter u predigri. Ipak je ta predigra ozbiljna i svaka uloga u njoj zahtijeva maksimalno zalaganje. Konačno, sam komad zavisi o tome. Računi se moraju položiti. Jasan i neizbježiv sud stoji između predigre i samog komada. Uloga se mora odglumiti dobro, savjesno i marljivo. Nikakva nebeska osiguranja ne postoje. Kršćanin mora odigrati svoju ulogu u drami na svjetskoj pozornici isto tako dobro kao i onaj čovjek kome je ovaj život sve. On mora život ozbiljno shvatiti. Život je djelo Božje, i stoga mu se pristupa sa

strahopoštovanjem.

To naročito vrijedi s obzirom na ljudsku i životinjsku bol, od koje stenje čitava zemaljska kugla, da svako tko hoće može čuti. Jao onome tko se ogluši tim vapajima.

Ne! U svojoj zemaljskoj ulozi kršćanin ne smije zaostajati. Razlika ne leži u tome, u vanjskom postignuću. Faustova riječ je ispravna u pozitivnome dijelu; u negativnom, u ignoriranju drugog života, on je u zabludi. Sposobnom čovjeku ovaj svijet, uistinu, nije nijem. On se mora snaći i raditi u njemu. Ali ne svršava sve time. On mora osjetiti i onu stvarnost, koju ne možemo rukama opipati, ali koja nije zbog toga manje značajna. Tu snagu, koja je oduvijek djelovala na čovjeka kao zapovijed, savjest, čežnja, koja nalik na neodoljivu silu privlači ljude i narode - tu uzvišenu i odlučujuću stvarnost moramo jačati u sebi i izvršavati. To je ona sila što privlači naše duše poput magnetskog polja. Zar je magnetsko polje nestvarno samo zbog toga što se ne može vidjeti i opipati? Zar je zov beskonačnosti iluzoran, jer se ne može mjeriti, brojiti? Kompas pokazuje pravac a ne označuje izvorište magnetske sile. Sličan je tome i duhovni imperativ. Dok predigra traje, moramo se zadovoljiti time da osjećamo pravac kretanja. Cilj ostaje skriven, zbog nesavršenosti sjetila i spona našega tijela.

=.=.=.=.=.=

VII.

ŽIVJETI OD BUDUĆNOSTI

Svjetovni kršćanin mora sudjelovati u pred igri ove egzistencije sa svom ozbiljnošću i zalaganjem, snažno krčeći svoj put kroz život, a da pri tome nikada ne zaboravi, da taj put vodi u buduće, prekozemno i beskonačno. Kod njega sve mora biti usmjereno na budućnost. Od tog iščekivanja on dobiva snagu za dnevni napor i žrtve.

Ovo raspoloženje možemo nazvati "živjeti od budućnosti". Malo dubljim razmišljanjem dolazimo do zaključka, da su velika djela i velika odricanja plod samo onih ljudi, koji su živjeli od budućnosti, a ne od prolaznosti sadašnjice. Što to znači? Čovjek koji živi za sadašnjost, hoće da sačuva nepromjenjeno ono što jest, dok ono sadašnje nastoji protegnuti na budućnost. On hoće da očuva i ne želi promjene. Steže obim rukama imanje, položaj, dob, kao i one forme društvenog života koje mu pogoduju. Sve to mora ostati netaknuto. On kaže trenutku: "Ostani". Neprijatelj je promjene, jer se od nje plaši. Ne će da napusti ono što je zastarjelo. Odbija da se sam izmijeni, pomladi i bori se grčevito protiv svakog preoblikovanja sredine.

Jasno, on ne želi umrijeti. Odvraća pogled odmah čim ugleda smrt. Poznamo ga dobro, ovog neveselog tipa, koji prebiva i u nama samima, tmuran, sebičan, neotkupljen. To je demon opsjene, koji ne će nikada dopustiti da sve prolazi. Ali dok on tako sumnjičavo čuva

ono što postoji i nastoji to ovjekovječiti, blijedi ono i iščezava iz njegove ruke, ostavljajući za sobom siromašnog ludjaka.

Živjeti za budućnost znači spoznati temelj svega postojećeg na zemlji, da je ono, naime, u trajnom nastajanju. To znači biti vječno raspet izmedju postignute, uvijek nesavršene stvarnosti i boljih mogućnosti koje nazrijevamo. To znači založiti se, da te bolje mogućnosti postanu stvarnost; znači napustiti nešto da se postigne bolje, ne zaustavljati se na putu prema visinama, već kročiti dalje i ostati otvoren izljevu duha u ovozemni svijet. Ovdje se možemo naučiti od neprijatelja kršćanskog shvaćanja. Odakle progoni nacizma? On je živio od vizije jedne bolje zemaljske budućnosti. Kad se ova vizija izgubi, snaga jenjava i nestaje. I upravo u tome leži slabost Evrope, koja je u prošlim stoljećima postigla tako velika ostvarenja: ona je postala defanzivna, prezasićena i ne posjeduje sintetičku viziju jedne svjetlije budućnosti, rastočena od sumnje, negacije, kritizerstva, dosade, sitničavosti, te kao posljedica toga pokazuje premalo pouzdanja u sebe i svoju misiju.

Tko se potpuno preda sadašnjici, taj je izgubljen. Već je weimarski starac kazao u svom istočno-zapadnom Divanu: "Dok ne posjeduješ sposobnost /umrijeti i uskrsnuti/ ti si tek jedan tužan gost /na ovoj mračnoj zemlji."

Svakog trenutka čovjek umire. Ništa se ne povraća - nijedan čas, nijedna radost, nijedna bol. Ali on može u svakom trenutku postajati. Mora neprestano jedno napuštati a drugo hvatati. Mora uvijek biti pripravan, ina-

če tone i postaje prošlost; postaje onaj koji je bio, onaj koji se ugasio, bez obzira da li zemaljski još vegetira. Kršćaninu, dostojnu poziva, to se ne može dogoditi. On čuje zov, ostaje budan, ispunjajući Hamletovu riječ: "Biti spreman - sve je u tome."

Budućnost od koje on živi, to je kraljevstvo koje nije od ovoga svijeta, ali koje se već na ovom svijetu mora ostvarivati. Vjera i ufanje se slivajú kada duša ostaje usmjerena prema budućnosti u stavu predanja. Onaj tko se pouzdaje, prima budućnost - štovišr, ide joj ususret, dopušta da ga preoblikuje. Naš zavičaj nije ono "jučer" jer to ne postoji više; nije sadašnjost, jer ona prolazi. U zavičaj treba ući, jer je on pred nama; to je ono buduće, prekogrobno. U ovoj predigri ne možemo u nj, ali mu se možemo približiti.

:9:9:9:9:9:

VIII.

DOĐI KRALJEVSTVO TVOJE

Kad bi gnostici, kojih još i u našim danima ima, imali pravo tvrdeći da je materija zla, pokvarena i niska - tada svjetovnjak ne bi mogao biti pravi kršćanin. Tada bi kršćanin morao odbaciti i prezirati sve zemaljsko. Ali Krist nije bio toga mišljenja. On je učio svoje učenike, a preko njih sve njihove sljedbenike, da mole Oca i Stvoritelja: "Dođi kraljevstvo Tvoje". Od toga časa nadalje tisuće milijuna ljudi opetovalo je tu prošnju. O kojem se kraljevstvu radi? Ponajprije, o kraljevstvu ljubavi, istine, miroljubivog poretka, jasnoće i ljepote. Ako nas je Učitelj naučio toj molitvi onda ona mora imati smisla ispunjenje molbe mora biti moguće, ne u potpunosti, jer će se to zbiti tek na koncu svijeta, već djelomično i postepeno.

Kraljevstvo Božje mora doći, zadobit prevlast na području prirode i ljudskog društva. Tisućljeća moraju utrti put poretku ljubavi i savršenstva. Ovo zemaljsko, od Boga stvoreno, nije osudjeno na beznadnu propast i odbačenje. Pročišćeno i prožeto svetošću, ono je namjenjeno da postigne svoju konačnu puninu. Izmoljenom milošću odozgo i ustrajnim naporom odozdo, treba ono postati djelotvorno. Kršćanski svjetovnjak mora za taj cilj raditi preko ora laborans. Zbog toga mora on afirmirati zemaljsko, prilazeći svom odbiljnošću i strahopoštovanjem djelu Stvoritelja, tom odlučivalištu ljudske sudbine, ak-

tivno sudjelujući u njemu svojim radom. Inače je njegova molitva za dolazak kraljevstva uzaludna.

Svjetovnjak koji je Kristov svjedok, iako sedam puta na dan padne, ponovo ustaje da se bori za ovo kraljevstvo. U tome i jest razlika izmedju njega i isključivo svjetovnog čovjeka, koji ovu predigru smatra glavnom predstavom. Kršćanin zna to, bdije nad tim, i iz tog znanja crpi snagu za daljnje pobjede kraljevstva Božjeg koje nadolazi.

IX.

ZNAK VREMENA - TEHNIKA I EKONOMIJA

Krist je više puta upozorio svoje učenike i Židove da paze na znak vremena. Njegovo naučavanje, pojava i primjer bili su veliki znak Njegovog vremena. Ima li i naše vrijeme svojih posebnih znakova, koje ne smijemo zanemariti i čiji značaj ne smijemo omalovažiti?

Svjetovnjak koji sebi postavi ovo pitanje, brzo će primijetiti da je njegov vlastiti život kao i život njegove obitelji, sredine i zemlje, sve više podložan utjecaju prirodnih znanosti i tehnike. Blagodati ovog razvitka, kao što su kanalizacija, elektrika, saobraćajna sredstva, gromobran, telefon, lijekovi, novine, knjiga, radio, televizija - i mnoga druga sredstva koja nam olakšavaju i čine ugodnijim život, često puta primamo bez zahvalnosti kao nešto što mora biti, što je samo po sebi razumljivo. Tužimo se, naprotiv, na one privremene i neizbježne poteškoće, koje sobom donosi ovaj tehnički napredak, kao što su saobraćajni zastoji zbog prevelikog prometa, buka, prevlast novog oružja, nicanje velegradova. Kažu da tehnika "omasovljava", oduzima jedinstvenost svake ljudske ličnosti, usmjerava um na nesposredne, niske, mehaničke stvari, na izvanjsko, pojedinačno. Čovjek, koji ju je stvorio postaje njezin rob. Ona ga proždire kao odvezani demon.

Hoće li svjedok Kristov ponavljati ove optužbe? Ako ih on usvoji, morao bi biti dosljedan, te napustiti ovu tehničku civilizaciju,

odreći se mnogostrukih pomoći modernih dostignuća i živjeti primitivno poput svojih predja pred trista ili više godina. Ali to ri. tko tko napravi. Napro iv, takvi optužitelji protestiraju kada nes ane struje, kuću i grad obavije tama koja j. nesmetano gospodarila noćima prošlih stoljeća, ili kada nedovoljna tehnika prouzroči ru enje brana, poplave i požar. Oni se služe ra iom, željeznicom, zrakoplovom, mikroskopom, telefonom, medicinom i mnogim drugim darovima suvremene tehnike koju tako oštro napadaju.

Kršćanin ne može vjerovati, da je naše znanje o prirodi i tehničkim mogućnostima sasvim slučajna i besmislena pojava u ljudskoj povijesti. Sve to proizlazi iz stvaranja, u kojem su, kao u jezgri, sadržani svi prirodni zakoni. Iz toga izviru ove divne mogućnosti tehničkog preoblikovanja, snaga kemikalija, lijekova, sprava i aparata, mašina, energetske zalihe struje, ugljena, petroleja, riječnih vodopada i atoma. Sasvim je razumljivo da su uz to spojene mnoge poteškoće, porodjajni bolovi, zloupotrebe, pretjerivanja. Ali sve ove bolne pojave ne sačinjavaju samu stvar u sebi. Buka, nekorisni plinovi, zagadjivanje rijeka i mora - sve to spada na nesavršenost tehnike isto tako kao i bučne, slabo ventilirane, oskudno osvijetljene tvorničke prostorije. Masovnost ne spada na samu bit tehnike. To se može uvući u tehniku lošom ekonomijom. U svojoj biti, tehnika oslobadja od muskularnog, ropskog rada. Gradjevinski kran je zamijenio ručno slaganje opeka, buldožeri lopate, mašine i tehnički uredjaji mnogobrojnu ljudsku radnu snagu. Preko papira, štampe, radija

i televizije, tehnika je omogućila učešće u kulturnom životu svima onima koji su još donedavno bili iz njega isključeni. Porasla je plodnost zemlje, smanjio se mortalitet čovječanstva uporedo sa stalnim porastom životnog standarda. Ne treba nas čuditi to što se ljudi i dalje tuže iako bolje žive. Sve zemaljsko uvijek ostaje nesavršeno, jer svako ispunjavanje želja otvara nove mogućnosti i budi nove čežnje. Ali što je važnije, oni koji trpe bol i siromaštvo mnogo se manje jadaju na svoje velike boli nego relativno dobro situirani ljudi na svoje neznatne poteškoće. Biti sretan - to je umijeće. Ono se vježbanjem može steći, no o tome ćemo kasnije govoriti. Životna olakšavanja i obogaćivanja pružaju nam mogućnost da živimo boljim, produhovljenijim, svjetlijim, "sretnijim" životom. Ostvarenje te sreće ovisi o samom čovjeku.

Ali svjetski ratovi, razaranja, milijuni žrtava?

Razaranja su nastala posredstvom tehnike, jer se svako ljudsko dostignuće može zloupotrebiti. Zar se u ime pravde ne počinjaju sudska ubojstva nevinih, ili u ime Božje krvavi ratovi? Ali takvi optužitelji zaboravljaju da se nakon ratnih pustošenja opet poziva tehnika da izgradi ono što je bilo porušeno, ako je moguće bolje, sanitarnije, dostojnije čovjeka nego na način kako je to bilo prije. I tehnika to postiže, a čitav svijet smatra to nečim što se samo od sebe razumije.

U ovome se sastoji veliki znak tehnike: zasnivajući se na prirodnim znanostima, ona prisiljava ljudski poredak na obnavljanje, omo-

gućava narodima da nadju novu formu jedinstva, otklanja stare svadje medju državama, zahtijeva jedinstvo pravnih propisa, gospodarstva, snabdijevanja, socijalnog osiguranja - ukratko, jedinstvo sudbine cijele zajednice ljudskog roda, jer su odsada pojedinačne sudbine tako tijesno medjusobno isprepletene, da je briga jednog naroda postala zajednička svima narodima. U nekoliko sati prevaljujemo udaljenosti koje su još donedavna oduzimale mjesece putovanja. Telefonom i telegrafom prelazimo za dio sekunde pučine oceana. Ovim je znatno proširen krug "bližnjega" za koga smo odgovorni, te pitanje što ga je Kain postavio: "Zar sam ja čuvar brata svoga?" - na koje svaki kršćanin jesmo odgovara - postaje danas pitanje odgovornosti za čitavo čovječanstvo.

Ne vidjeti sve ovo zbog privremenih poteškoća koje su stvarne i ostati pri nadutoj i sitničavoj kritici, značilo bi previdjeti znak vremena. Ako je u posljednjih sedamdesetak godina tako znatno porastao broj otkrića i pronalazaka, to znači da Bog - Stvoritelj preko njih upućuje svoju poruku nama glasnije i zamjetljivije nego ikada prije, čineći nas sudionicima u svojoj moći. Moramo to prihvatiti kao Njegovu volju, napustiti sve ono što je zastarjelo, prihvatiti ono što nam On poklanja, ostvariti u svom životu ono Goetheovo "Umri i uskrsni" - pri svemu tome zadržavajući potpunu svijest odgovornosti da se "Njegova volja vrši na zemlji", na ovom svijetu. Sva dobra i usluge tehnike namijenjene su koristi čovjeka. Nepoznati brat radi za nas u rudniku, za kotlom, na tramvaju, u radionici, tvornici tekstila i na tisuću drugih mjesta. Oni troše

svoj život za nas, pružaju nam - nevidljivo ali stvarno - sve ono što nam treba, što nam pomaže ili služi. Ne zahvaljujemo im, jer ih ne vidimo. Naučimo se zahvaljivati kada upotrebljavamo njihove darove. K tome nadolazi čitava jedna mreža raspodjele, te karitativne - iako anonimne - usluge, gdje "jedan nosi teret drugoga".

Više od sedamdeset posto muškaraca u civiliziranim zemljama bira zvanja, koja su ovisna o prirodnim znanostima i tehnici. Ovi ljudi, ukoliko su kršćani, zadržavaju u svijesti šire perspektive koje im njihovo uvjerenje pruža. Dakako, u vanjskoj, vidljivoj djelatnosti oni prave aparate, kemijske proizvode, gradjevine, upravljaju zrakoplovom, mašinama, ispituju zvijezde, atom, život, psihu. No u svemu tome oni susreću Stvoritelja, koji je oblikovao pojavni, iskustveni svijet u "kozmos", red, u svijet koji je objektivno shvatljiv. Za takve kršćane prirodni su zakoni misli Stvoritelja, i na oltaru njihove duše stanuje Onaj, kojega je Krist nazvao Ocem, Stvoriteljem svijeta.

Na ovaj način sva zvanja dobivaju svoju čast, smisao i posvetu. Jer njihov ugled ne zavisi u prvom redu o mogućnosti novčanih prihoda. Misija se tehničara sastoji u preoblikovanju skrivenih mogućnosti kozmosa da postanu korisne čovjeku i da mu omoguće pronaći njegovo odredjenje. Pronaći uzakonjene misli Stvoritelja, i time postaviti temelj ovom preoblikovanju - to je zadatak istraživaoca. Na ovim temeljima dalje nadogradjivati, posao je tehničara. Na taj način ostvaruje se zapovijed Geneze, da pokorimo prirodu i omogućimo slobodu duhu.

To mu je dano, kaže ista knjiga, jer je on (čovjek) stvoren na sliku Božju i posjeduje iskru stvarateljske moći.

Kao što smo spomenuli, tehnika je u ljudskom društvu usko spojena sa ekonomijom. Izrazi "industrija", "tvornica", "poduzeće", sadržavaju u sebi tehnički i ekonomski smisao. Mnoge pogreške u sudovima čak i uvaženih auktora proizlaze od nedovoljnog razlučivanja ovih dvaju bitno različitih područja. Tehnika počiva na primitivnom ili veoma razvijenom poznavanju prirode; stoga svaki tehnički objekt ima svoj smisao i svoju specifičnu funkciju. Ali tehnika je i nešto više: ona je finalističko (cilju usmjereno) oblikovanje, pomoću kojega čovjek iz carstva ideja i predodžbi stvara svrsishodne forme u vanjskom svijetu.

I ekonomija ima u svojim redovima mnogo sljedbenika. Naš način odgoja često nam stvara utisak, da je smisao gospodarstva zarada i umnažanje bogatstva. To je bilo vladajuće mišljenje u početku našeg privrednog razvoja. Tako je već Adam Smith postavio sebičnu želju za dobitkom kao glavni motiv koji omogućava raznošenje zemaljskih dobara svima onima koji oskudijevaju. Motiv, ali ne smisao. Tada je nastao i zahtjev za "slobodnom trgovinom". Ona nije postojala. Državno-feudalistička ograničenja, privilegije, carine - sve je to sprječavalo tu slobodu, dok su s druge strane bijeda masa i primitivnost njihova života bili za naš pojam potpuno neshvatljivi. Vjera Adama Smitha, Ricarda i njihovih sljedbenika da će blagostanje nastati samo po sebi iz nesputane želje za individualnim dobitkom, sadrži, ipak, ispravnu jezgru. Ali je ekonomski liberalizam, nekontroliran i neobuzdavan, donio, pored poboljšanja životnog standarda viših klasa, neizrecivu bijedu onima koji su živjeli u ovisnosti i koji nisu bili smatrani potpunim ljudima s obzirom na njihovo dostojanstvo i prirodu, već se njihova radna snaga prodavala prema zakonu ponude i potražnje. Omalovažavanje ljudske prirode uslovilo je na zapadu prijelaz od gospodarskog na socijalno i političko područje sa svim njegovim bolnim posljedicama.

Ne! Ekonomija ima drugi smisao od dobitka. Za ljudsko društvo nije najkorisniji onaj trgovac koji najvještije zna zaraditi. Dobitak je tek uslov, preduvjet uzdržavanja i razvoja industrije, ali ne njen cilj. Smisao je privrede mnogo uzvišeniji. Tehnika stvara dobra i usluge koje su nam na zemlji potrebne. Ali time nije riješen problem raspodjele tih dobara. Ovdje mora gospodarstvo priskočiti u pomoć. Ono ima zadatak da pribavi potrošaču (a to smo mi svi) sve ono što ovaj treba, i to na najpovoljniji način koji odgovara istovremeno i količinskim zahtjevima kao i skrajnje diferenciranoj raznolikosti potreba.

Ovdje se nalazi korijen smislu, odredjenju i časti trgovca. I on sudjeluje u visokom stupnju u doprinosu blagostanju i kulturi čovječanstva. Jer i najuzvišenija kulturna dobra prolaze kroz promet. To vrijedi kako za kate-dralu, raspelo, kip, tako i za knjigu, zbirku pjesama. Sve je to prometna roba, koja mora proći tržište, područje ekonomije, da dospije do svoga odredišta. Služba ljudima u njihovim potrebama, zadovoljenje njihovih zakonitih prohtjeva nužnim, korisnim i višim dobrima, ta-

ko da se - po riječima Geneze (t.j. knjige Postanka) - čovjeku stave na raspolaganje mogućnosti i darovi stvorenja, a sve to u duhu pomoći, podizanja i oplemenjivanja našega bližnjega - to je stav što ga svaki kršćanski ekonomista mora zauzeti i uščuvati usprkos sitničavim pojedinostima, napornim računanjima, i monotonim svakidašnjim poslovima. Tek tada je on u stavu onog "ora laborans", radeći za vječnost u "znaku vremena".

X.

NUTARNJI OLTAR

Svjetovnjak je u stalnom kontaktu s drugim ljudima. O njima je ovisan, kao što i oni o njemu. Ovi uzajamni odnosi predstavljaju istovremeno prednost i opasnost. Stanovišta, mišljenja, protivnosti, suparništva, borbe, sa svim uplivom strasti, poriva, životnih pitanja, konkurencije - sve to prati neprestano svaki naš čin ili propust. Potrebno je biti budan, pametan, brz - ali ipak ostati čestit, istinoljubiv i nikada ne dozvoliti da ljubav ohladi.

Mnogo ovisi o onoj sposobnosti, koju obično nazivamo poznavanje čovjeka. Kac i sve druge sposobnosti, ona se temelji na prirodnoj obdarenosti i iskustvu. Kršćanin se može pri tome poslužiti jednom slikom, koja će mu u toj stvari pomoći - pod uslovom, da to i na sebe primijeni.

Ona se sastoji u tome, da se u čovjeku nalazi skriveni oltar s uzvišenom slikom. Sjeti se onog što motivira tvoje djelovanje, o čemu budan sanjaš, za što se žrtvuješ, što se nalazi na dnu svih tvojih čežnja. Promatraj samog sebe - i tada ćeš postepeno prepoznati, prekrivenu jednoličnošću svakidašnjice, svoju najglavniju sliku. Što ona predstavlja?

Je li to kakva "sreća" što ti tražiš? Moć, bogatstvo, sportski rekord, unapredjenje, kakav hobby, strast kakvog sakupljanja. Ili je to znanje, istraživanje, priznanje, aplauz,

čast, erotika, uživanje? Sve ovo ima svoj opravdani korijen; ali podići to na čast oltara značilo bi postaviti svoju vlastitu sliku kao vrhovni simbol pred kojim klečiš, i kog obožavaš. Sve te stvari imaju svoje mjesto na stepenicama oltara, ali ne na njegovoj sredini.

Kršćanin dobro zna čija slika treba da se štuje na njegovom nutarnjem oltaru: slika Trojedinoga Boga, Stvoritelja, od kojeg proizlazi sve što postoji - tvoja životna snaga i okolina. On je tako nepojmljivo uzvišen da izgleda skoro nedohvatan. Ali nedohvatan On nije, jer tada ne bi mogao biti Otac, kao što Ga je Krist uvijek nazivao. On je onaj, koji u našim danima govori istraživačima i naučenjacima - jasnije svima ljudima nego ikada. I ti se nalaziš u Njegovoj službi - i želja Mu je da budeš i ti Njegov sin. Pored svega toga On se nalazi u svom kraljevstvu koje je nedostupno našim osjetilima. Zbog toga je bio potreban drugi aspekt Trojstva - Onaj, koji je postao pravi čovjek, i poput ostalih ljudi hodao našom zemljom. Bio je dječak, naučnik, majstor u obrtničkom zvanju - a to zvanje nije bilo ugledno u društvenom životu Izraela. Snosio je tegobe dnevnog posla, narudžbi, popravaka, reklamacije nezadovoljnih mušterija, dužnike koji se izmotavaju. Sve su teškoće malog obrtnika padale na Njegova ledja, otkako je preuzeo posao u svoje ruke nakon rane smrti Josipa. A kada mu je došlo vrijeme da svoju misiju objavi svijetu - tri godine pune lutanja, podučavanja, opominjanja - svaki mu je dan tada bio ispunjen naporom, razočaranjem, patnjom i nerazumijevanjem. Nakon toga su nadošli: neuspjeh, napuštenost i sramotna smrt. Po ljudskom računanju sve je bilo svršeno s ovim prorokom. Mrtav, pokopan - pred grobom kamen, straža! Izgledalo je kao da se na taj način potpuno ugasila u smijehu i ruganju vatra one blage vijesti koja se, još nedavno, širila zemljom sa mnogo pretenzije a malo društvene podrške.

Ali, tada se dogodilo ono neshvatljivo: nauka i primjer uskrisuju. Ovo uskrsnuće raste i jača tisućljećima, postaje najsnažnija duhovna moć ljudske povijesti, formira zapad kroz hiljadugodišnje odgajanje, a preko zapada čovječanstvo struji našim vremenom. Ako i ti osjećaš ovo strujanje, ako tvoja duša zamjećuje ovo svjetlo, tada se i ti nalaziš u trećem aspektu - aspektu duha.

Ova trostruka slika mora stolovati u tebi. Čitavi život ćeš osjećati kako tvoj vlastiti "ja" hoće da nju potisne. Ne će ti uvijek uspjeti da držiš svoja sjetila, čežnje, djela i misli na stepenicama nutarnjeg oltara. Ne trebaš se zbog toga strašiti. Pokušaj postaviti svoj nutarnji život opet u red. Ti si već samim time pravi Kristov učenik, što primjećuješ svoj nutarnji kaos i pokušavaš ga ispraviti. Svakako, mučit ćeš se time čitav svoj život.

Pomisao na nutarnji oltar sa njegovom naročitom slikom bit će ti od velike koristi u poznavanju ljudi. Kada si prozreo sebe, lakše ćeš podnijeti svog bližnjega, spremnije ćeš mu pomoći. Kada vidiš da kakav manji ideal, njegov vlastiti "ja", zauzima centralno mjesto na oltaru tvoga brata, tada ne smiješ biti njegov sudac. Onaj tko sudi stavlja samog sebe na pri-

jestolje. Ti ga možeš razumjeti. Možda je on još nerazvijen, zaslijepljen vanjskim stvarima, još nezreo. No pored svega toga možda je i on pozvan, ali se tek nalazi na putu. I sam znaš kad pogledaš svoj vlastiti oltar, što očekuješ, čemu se nadaš, što moraš žrtvovati - sve te to čini skromnijim, umjerenijim u sudu. Pogledaj, koliko si ti samo daleko od ideala! Ako, pak, naidješ na ljude uzvišene oltarne slike - trgni se iz svoga mrtvila i raduj. To je ono što primjećujemo kod svetaca; bili su veoma različiti, bavili se raznovrsnim poslom. Ali je njihova slika na oltaru bila istinska, autentična. A njih ima mnogo više nego to mi obično mislimo. Jer ima relativno malo svjetovnjaka medju onima koji su službeno kanonizirani, ne smijemo zaključiti da je njihov broj malen. Njihova je svetost skrovitija. Čovjek ih manje očekuje, a oni su u svojim djelima nepoznatiji. Mislim, da ih ima naročito mnogo medju onima koji su ovisni, koji poslužuju, o kojima se rijetko govori, jer je tamo pojedinac poznat tek malom krugu ljudi.

Jesi li i ti, moj prijatelju, osjetio toplinu sreće, ono buktanje samosvijesti i oholosti kada si doživio kakav uspjeh, pobjedu, uspon, aplauz, priznanje i divljenje? Ne boj se ovih osjećaja. Oni su sasvim prirodni. Ali pazi, da njihov dim ne prekrije tvoju oltarnu sliku.

Tvoja je taština bila često puta korisni poticaj za daljni rad i velika dostignuća. Prozri samoga sebe! Što ima u tvom djelu što ti nije bilo poklonjeno? Tvoji talenti i radne sposobnosti isto ti tako malo pripadaju kao i

okolnosti tvog uspjeha. Istina, svaki čovjek - pa i kršćanin - ima prirodjenu sklonost za važenjem, isticanjem. Ali ako on u tome ustraje, ako ne prozre samoga sebe, tada kleči pred idolom svoje vlastite slike. A to je jadno. Moramo prenijeti svu našu čast, slavu, uspjeh, ugled i zahvalnost na Onoga, o kome sve ovisi. Ignacije je izabrao za geslo: "Omnia ad maiorem Dei gloriam". Pripazimo: "omnia" - sve. Pobjedu i poraz, povladjivanje i protivljenje, slavu i ismijavanje, odlikovanja i ponižavanja, zahvalnost i nezahvalnost. Vrlo si sitan čovjek, ako kao kršćanin - koji ide prema kraljevstvu što nije od ovoga svijeta - nastojiš zadržati za sebe časti, aklamacije i odlikovanja. One su slične brazdama što ih za sobom ostavlja prekooceanski parobrod; samo nekoliko časova, i njih opet prekriva neizmjerna površina mora. Brazde na polju su bolje, jer možemo sijati u njih, a sjeme ostaje i nakon što se brazda poravna. Pomisli na jednu veliku garderobu. Ona stoji pred izlazom, pred velikim zastorom prema kojemu ti ideš. Tamo moraš sve predati: ordene časti, titule, rang, svoju kuću, moć, imetak. Ne dobivaš za to nikakvu oznaku ili potvrdu, jer se ne vraćaš više. Zar baš ništa ne uzimaš sobom? Sv. Pismo kaže da te slijede tvoja dobra djela. To su, ponajprije, ona skrivena djela na koja nitko nije svraćao pažnju, tihe žrtve iz vjernosti kojima nitko ne odaje priznanja a na kojima ipak svijet počiva. Sigurno je samo ono što si žrtvovao, predao drugome, sigurni su svi darovi za sliku Božju na tvom nutarnjem oltaru. Ne možemo izbjeći ovo napuštanje svega kada kucne čas rastanka. Ali to nije tako teško, jer je Bog ve-

likodušan i ostavlja čovjeku veći dio nego mu pripada, pod jedinim uslovom da ovaj ne pokuša zadržati sve za sebe. I osjetit ćeš,kršćanine, kakvo je zadovoljstvo i sreća darivati Bogu.

Priča se, da je Dostojevski, taj najveći pisac Rusije, bio od protivnika nepravedno ponižen i javno uvrijedjen. Kada su ga upitali prijatelji zašto ne dotuče svog protivnika, odgovorio je: "Nemam uvida u njegovu dušu". Nije htio da ga sudi niti da odvraća udarac udarcem.

Nikada točno ne znamo što se odigrava in foro interno (na nutarnjem forumu) našeg protivnika, rivala, subrata. Možda bi tu našli veliku pustoš, tamu, bijedu, odsutnost Boga, jer nije nikada osjetio istinske ljubavi.Možda smo čak i prisiljeni da se branimo. Ništa zato. Činimo to s umjerenošću i prikažimo svoje nezadovoljstvo slici na nutarnjem oltaru duše.

Zadržat ćemo jedino ono što smo drugome dali. Sve što zadržavamo, bježi samo od sebe.

Ti se nalaziš u struji života. Mnogo dobra i zla sretaš u životu. Pusti da zlo potone u dubinu pred tvojim nutarnjim oltarom.Tu se možeš riješiti toga balasta. Bog ti ga oduzima. Dobro odmah umnoži i predaj dalje.To je tvoja dužnost. Kada bi mnogi radili tako, rijeka bi života postala čišća.

xxxxxxxxx

XI.

PODNEVNI DEMON

Psalmista zaziva u 7o. psalmu pomoć i zaštitu protiv daemonium meridianum, podnevnog demona. Tko je živio na istoku taj zna što znači nesnosna žega podneva. Oči se magle, a boje postaju oštre, kričave. Ako doživimo podnevni čas na kakvom pazaru, tada su i uši pune buke. Čovjek postaje slijep od boja i svjetlosti, gluh od galame, ošamućen, sulud i nesposoban da bilo šta misli.

U podne ljudskog života, u naponu stvaralaštva i snage, može doći do slične vrtoglavice zbog prevelikog posla, okupiranosti i jurnjave. Stvari, pojedinosti, ono neposredno, opipljivo, tako nas koji put zaokupi i učini neosjetljivima za sve ostalo, da se rijetko kada možemo sabrati za bilo šta ozbiljna i duboka, te zbog pojedinosti gubimo pogled na cjelinu, od stabala ne vidimo šumu. Svi mi poznamo takve prezaposlene ljude s kojima se ne može započeti nikakav pametan razgovor jer "nemaju vremena", srljaju od posla na posao, gluhi za sve ostalo i potpuno svjetovni,žrtve podnevnog demona.

Na vašaru, u podnevnom svjetlu ne vide se zvijezde. U poslovnoj vrevi čovjek zaboravlja Boga. Pazar je bučan, tržnica je prepuna galame, ali je njihova vrijednost neznatna, oni iščezavaju kao da nisu nikada ni postojali. Zvijezde šutljivo zacrtavaju svoju veličanstvenu putanju i ostaju. Tko se poda podnevnom demonu gubi vezu s beskonačnošću, s

domovinom. Duša mu ostaje nemirna, jer je blještavilo i buka posla čine bolesnom, siromašnom. Direktorska bolest, neuroze, psihoze sa bezbrojnim medjusobnim prelaznim formama pune klinike i ordinacije žrtvama onih, koji su isključivo na zemlju usmjereni, koji se podaju vrtoglavici ne našavši smisao ništavila što ih ugrožava.

Za kršćanina, koji svoje osvjedočenje ozbiljno shvaća, ova je opasnost manja, ali nije potpuno isključena. Tko ne zalazi u sebe, tko ne uspostavi mir u duši, tko nikada ne zaviri u mračna područja svoje nutrine, ne osluškuje po nutarnjim labirintima, taj se izlaže opasnosti da mu duša usahne. Kada nestane buke - a to se prije ili kasnije dogodi - tada očajan ustanovi da su mu opržena krila od podnevne žege, da njegova duša ne može poletjeti iz prašine i da mu uho ne čuje više ništa.

Ono što je veliko ne treba buke, svjetlucavosti ni reklame. Tiho je i jednostavno. Velike misli čovječanstva ugledane su u tišini, samoći i sumraku. U svojim zemaljskim brigama nikada ne zaboravi na sabranost. U tamnoj sobi duše sresti ćeš Onoga, koga izvanjsko svjetlo i nutarnje nemirne strasti nisu htjeli pripustiti. Svjetovnjače, da li si ti svjedok Kristov prepoznat ćeš po tome da li kadkada zalaziš u sumračne dubine svoje duše da tamo osjetiš moć Oca, riječ Sina i dašak Duha utjehe - da od toga i zato uzmogneš živjeti.

XIII.

XII.

NOVAC

Često nam kažu da novac ne čini čovjeka sretnim, da je opasan, i da će lakše proći deva kroz mala vrata na zidinama Jeruzalema, koja su nazivali "iglene uši", nego bogataš u kraljevstvo nebesko.

Ali, istovremeno mi radimo za zaradu - i to je sasvim prirodno. Ne samo za hranu, stan, odijevanje, stroge potrebe života. Društvo i zvanje zahtijevaju veće troškove. K tome nadolazi obitelj, izobrazba djece, rezerve za slučaj bolesti, ušteda za starost, želja za vlastitom kućom i vrtom, želja za uzdizanjem, za većom slobodom, za putovanjem, za daljnjim izgradjivanjem, učešće u kulturi, čitanje novina, časopisa i knjiga, društveni život, glazba, sport, kazalište. Današnji život pruža tako mnogo vrijednog i privlačnog. Radio, televizija i film prikazuju pored mnogo toga što je prosječno, sve više i prava kulturna dobra. Za slobodnih dana i praznika zove nas selo, more i planina. Jedan mali automobil nije više luksus. Novac omogućava karitativne priloge za oskudne, ispunjavanje socijalnih obaveza i poreznih dužnosti prema zajednici.

Novac je, stoga, potreban. Mogu nam i dalje govoriti da on ne donosi sreću: ipak ga moramo imati da možemo živjeti, htjeli ili ne htjeli. Tek mali dio je pozvan da nasljeduje franjevačko siromaštvo. Nitko ne može proći bez novca. Čemu onda opomena? Ona je ispravna. Krist upozorava na robovanje Mamoni. Ne pravi

nigdje ustupa bogatstvu. Istina je i to, da bogate porodice često degeneriraju, da nas novac, kao i svaka druga moć, mami na zloupotrebu. Tu zloupotrebu mi vidimo skoro svaki dana. Medju onima koji boluju na probavnom metabolizmu češći je uzrok bolesti preobilna hrana nego pomanjkanje hrane. Mnoge mane niču tamo gdje vlada "bog sa zlatnim prstenom."

Radi jasnoće, pitamo se najprije što je novac. Izgleda da svatko to zna, iako, upitan, rijetko tko dade pravi odgovor. Potrebno je sagledati pitanje do dna.

Kada arheolozi tragajući za ostacima prehistorijskog čovjeka, naidju na kakvu novu iskopinu, često puta ne znaju da li dijelovi kostura pripadaju kakvom prehominidu, predhodniku ljudske vrste, ili pravom homo sapiensu. Ako se pored kosti nadju kamene sjekire, kameni noževi, strijele ili pepeo od vatre - ključ je pronadjen. Jedino se čovjek pojavljuje od prvih svojih početaka kao individualni tehničar. Isti se motiv povraća i u literaturi, u onim romanima koji tretiraju problem brodolomaca ili onih koji su ostavljeni na pustom otoku. Takvi spontano postaju tehničari. Svoju, možda, primitivnu spoznaju prirode oni primjenjuju u korisne svrhe. Tako Robinson Crusoe, lik romanopisca Daniela Defoe, plete košare, peče glineno posudje, pravi sebi zaštitu od sunca, kućicu, lopatu, ponavlja u kratkom vremenu sve ono što su naši predji mukotrpno naučili kroz tisućljeća: tehničku vještinu pomoću koje će se boriti protiv stihije prirode i ne će ostati bespomoćan pred njom kao biljke i životinje, već će je primijeniti u svoje svrhe. Upravo se ovom svojom vješti-

nom prvi čovjek odijelio od životinja.

U spomenutoj knjizi pridružuje se Robinsonu kasnije jedan Indijanac kojega on naziva Petkom. Nešto kasnije dolaze k njima i drugi brodolomci i urodjenici. Polagano se počinje stvarati ljudsko društvo. Odmah nastaje ono što je neizbježno u svakom ljudskom društvu: rad se počinje dijeliti i time se udaraju temelji gospodarstvu. Poslovi se sada obavljaju prema sposobnosti. Jedan radi jedno, drugi drugo, i to ne više samo za sebe nego i za druge. Zajednica vrši izmjenu dobara i usluga prema ponudi i potražnji. Tako je bilo i u davnim vremenima. Tada je došao važan korak usavršavanja tržišta za izmjenu. Onaj koji nešto treba nema uvijek potražnu protuvrijednost. Tako je došlo do pronalaska jednog posrednika, koji bi bio istovremeno i mjerilo vrijednosti. Društvenom konvencijom dodijelila se jednom predmetu općepriznata i odredjena vrijednost posrednika pri razmjeni. To su bili u početku naročito izradjeni predmeti iz prirode kao na pr. morske školjke, (naturalni novac) a zatim metalne šipke. Tako je nastao metalni novac, isprva u obliku kovanih novčanica kojima se je kasnije pridružio i papirnati novac. Umjesto neposredne izmjene samih dobara, došao je po srijedi novac kao opći mjenjač i mjerilo vrijednosti. Nakon toga zadobiti novac znači isto što i posjedovati pravo na sva dobra i usluge što postoje.

Kada ljudski intelekt napravi ovakav korak - koji u ovom slučaju omogućava lakšu izmjenu i pokretnost dobara kao i proizvodnju kulturnih predmeta u većoj količini - dolazi do razvitka čitave jedne nadgradnje sa vlastitim

zakonima, naukom i moću. U ovom slučaju to je sistem financija. Tu se skoro više i ne zapaža proizvodnja dobara, i to zbog odijeljenosti ove društvene funkcije od n ene stvarne pozadine. Upravo se ovdje nagomi ava novac, a time i moć. Novac, pretvoren u si istva za proizvodnju, koji se opet u privre u vraća,nazivamo kapital.

Pretvaranje čitave kupovne moći, novca u kapital, postavlja pred svjetovnog kršćanina specijalne zahtjeve. On mora smatrati sebe upravljačem, kome su povjereni "talenti" - kako kaže Evandjelje - t.j. novcem procjenjive vrijednosti o kojima mora polagati račun. Nije svejedno što se dogadja s kapitalom, s onim novcem koji se vraća u privredu. On mora služiti ljudima. Prema tome kamate, rente, dividendi i šanse za zaradu ne smiju postati njegov isključivi kriterij. Nije svejedno da li se proizvodi više cigareta ili poljoprivrednih mašina, rakije ili lijekova. Kršćanine, tvoj kapital mora služiti. Špekuliranje na laganu zaradu već predstavlja izvjesno poklonstvo "bogu sa zlatnim prstenom".

Kada te tvoj bližnji koji je u bijedi moli za zajam a ti mu ga možeš pružiti, tada računaj s mogućnošću da ti ga on ne povrati. Disponiraj se u svojoj duši da mu to pokloniš, i ne uzmi kamata. Kada se radi o krajnjim životnim potrebama tada ostaje na mjestu stara zabrana kamata. Ako te kakav trgovac traži novac, koji mu je potreban za unapredjenje poslovanja, tada imaš pravo na odmjerene kamate.

Čast trgovcu! Postoji uzvišena trgovačka etika. Stare trgovačke obitelji zadržavaju nju

kao tradiciju: istinitost u izjavama, pa i u propagandi, striktno ispunjavanje ugovora, čak i onda kada ne idu u vlastitu korist.Privreda shvaćena kao usluga bližnjemu postaje služba Božja. Često se to podcjenjuje,osobito od trgovačkih laika koji ništa ne znaju o uzvišenom dostojanstvu trgovca. Niti najbolji, najsvetiji cilj ne može opravdati prevaru.

Privreda se mora ozbiljno shvatiti,marljivo i časno izvršavati - ali je i ona, kao i svako drugo ljudsko umijeće izložena zloupotrebi. Novac znači moć, jer se kupovnom snagom mogu steći sva dobra i usluge. Upravo zbog toga krije se u njemu opasnu zamka. Moć stalno šapuće: "Koristi me, upotrijebi me! Priušti si što ti srce želi?" Moć je željna gospodarenja, ona hoće da postavi samog mogućnika na nutarnji oltar, smušivši s tog oltara sliku Božju.

To je "bog sa zlatnim prstenom", mamona, o kojem Krist kaže da onaj koji njemu služi ne može služiti Ocu.

Iz toga izvire škrtost, želja za uživanjem, oholost, pomanjkanje ljubavi, korupcija i raspadanje u odbačenosti od Boga, da, čak otvoreno neprijateljstvo protiv Boga. Po svojoj biti novac je sredstvo. Kada ga ljudska ludost pretvori u cilj, u gospodara, tada on postaje demonskom silom. I jer je napast za to velika, jer mnogi bogataši toj napasti podliježu u većoj ili manjoj mjeri, zbog toga je i upozorio Gospodin na bogatstvo i uzvisio žrtvu i umjerenost. Time nije zabacio brigu za dolićnim uzdržavanjem, marljivost za učešćem u kulturi, što se postiže kupovnom moću,

dakle novcem. I ovdje, kršćanine, moraš biti marljiv, ali nikada pri tom ne zaboravi da je novac samo sredstvo, sluga, a ne Bog, i da on postaje vrag kada čovjek radi njega gubi glavu te ga postavlja na vlastiti oltar.

XIII.

SIMBOLI

Pazi na simbole! Oni su nešto jedinstvena. Ljudski se govor sastoji od iskustvenih zapažanja u okviru materijalnoga svijeta. Naši pojmovi i sudovi imaju ovdje svoje polazište. Oni obuhvaćaju samo ono što je ograničeno, konačno.

Ali, čovjek osjeća zov neizmjernoga, vječnoga, domovine prema kojoj putuje. Kada on o tome govori, mora upotrijebiti zemaljske riječi i njihovu nesavršenost. One tada postaju simboličke, predstavljaju nešto što njih nadilazi i što se ne da govorom izraziti. Radi toga je religiozni rječnik, kao govor o beskonačnom, vječnom, prepun simboličkih izraza. Stoga je i Gospodin govorio u prispodobama. Simbolika je i to, kada mi nazivamo Boga Ocem, kada zajedno sa psalmistom govorio o Njegovom bijesu ili strpljivosti, ili čak o Njegovoj osveti, kada mu kličemo sa psalmistom: "Zašto spavaš, probudi se i pomozi mi!"

Simboli ne stoje sami za sebe nego predstavljaju nešto više, te su usmjereni prema tome. To važi i za one predmete koji su povezani sa religioznim životom kao križ, slika, kip. Oni nisu ono"glavno". To bitno ne možemo vidjeti, izreći ni opipati, jer ono "nije od ovoga svijeta". I religiozni čini predstavljaju izvjesne simbole. Tako na pr. posveta, krsna voda, krizmeno ulje, ruho koje se upotrebljava pri bogoslužju. Sve to simbolizira nešto višega, predstavlja putokaz prema tome,

jer je ono što ovi predmeti i čini simboliziraju, odviše uzvišeno i daleko.

Ova neizbježna situacija sadrži u sebi dvostruku opasnost. Ponajprije, možemo zamijeniti simbole s onim što oni simboliziraju. Poznavao sam neku damu, koja nije sebi u životu ništa uskratila. Uživala je bez ikakvog ograničenja sve ono što joj se pružilo na putu života, lomila svoje brakove kadgod se namjerila na nešto boljega, učestvovala u religioznom životu jedino u društvenim prigodama. Ali ona je posjedovala jednu blagoslovljenu medaljicu koju je uvijek imala uza se i koje se grčevito držala, pa čak i onda kada ju je zatekla neočekivana i nagla smrt. Ona je zamijenila simbol za simboliziranu stvarnost, i zaboravila pritom da religija znači vezu sa samim Bogom. Jedna medalja, stijeg ili kip ne posjeduju po sebi i za sebe nikakvu moć niti uzvišenost. Oni reprezentiraju nešto, te kao zemaljske stvari dozivlju u pamet ono nadzemaljsko. Zastava koja je izgubila svoje značenje, postaje komad platna i ništa više, pa bila ona i umjetnički izvezena.

Još je veća druga opasnost: da prezremo i odbacimo simbole. Tko oduzima čovjeku simbole, taj mu zatvara pristup k beskonačnosti, čini ga slijepim i gluhim za zov duha. Simboli odgovaraju ljudskoj prirodi. Dok boravimo na zemlji, mi nismo isključivo duhovna bića, i zato se naše predodžbe i naša mašta nikada potpuno ne oslobadjaju od sjetilnih predmeta.

Isto tako kao što naš duh otkaže, kada je mozak povrijedjen, tako se i naše najuzvišenije, aopstraktne misli gube u mraku, kada

im je oduzet svaki predočbeni izražaj. Treba mnogo truda i napora da se postigne prava sredina. Idolopoklonstvo je bila posljedica neumjesnog klanjanja slikama, dok je opet borba protiv slika - još pred četiristo godina - lišila ljude autentičnih religioznih vrednota.

Kršćanski svjetovnjak poštuje simbole. Oni nisu ono sveto, božansko, ali su putokaz na putu prema božanskom.

Njihovo precjenjivanje predstavlja zaglupljenost, njihov gubitak osiromašenje. O njihovoj vrijednosti govori jedan veliki svjetovnjak, Johann Wolfgang Goethe, u svojoj pjesmi, predigri za "Bog i svijet". Citiramo dva retka iz te pjesme:

"I krajnja sfera kamo duh se vije,
Još mnoge slike i poredbe krije."

XIV.

SREĆA

Svatko, a ne samo svjetovnjak, želi biti sretan, samo što je svjetovnjak usmjeren da traži sreću na zemlji. To je prirodno, jer odgovara svojstvu ljudske naravi. Čak i životinje, na svoj ograničeni način, teže za srećom. Pa i pustinjaci iz drugoga i trećeg kršćanskog stoljeća, kao i oni redovnici što su se posvetili kontemplaciji i šutnji, svi oni hoće da budu sretni, samo što tu sreću traže na drugom mjestu.

Svjetovnjak u bilo kojem društvenom staležu, traži zemaljsku radost. Muči se, podnosi napore i poteškoće svake vrste, da postigne ono što on ne naziva srećom, ali što pripada njegovom pojmu zemaljske sreće: blagostanje, bogatstvo, moć, uživanje, neovisnost. On ne misli mnogo o tome, ili je, možda, toliko prosvijećen da od tih stvari ne očekuje potpunu sreću, t.j. zadovoljenje svih svojih potreba. No, on se za to bori. Zašto sav taj napor? Što je "sreća"? Bezbrojne knjige i predavanja nastoje dati odgovor na to. Ali, kao i uvijek, svi ti odgovori protuslove u mnogočemu jedan drugome, premda se u njir krije mnoga pametna misao. Naše će pitanje biti skromnije, i uzet ćemo iskustvo kao putokaz. Za kojim neposrednim ciljem stremimo mi i ljudi oko nas?

Vidimo sebe i njih u borbi protiv zapreka sreće: bijede, nestašice, pomanjkanja prosto-

ra, loše ishrane, nezdravih uvjeta za rad, prevelike ovisnosti, neisgumosti od nesretnih slučajeva, bolesti. Sve je to borba za "slobodu od". To je tek jedna vrsta slobode. Postoji osim toga i "sloboda za", mogućnost izbora, odlučivanja, nekog postignuća. Posljednja molba Očenaša ima u vidu ovu "slobodu od", kada završava riječima: "Izbavi nas od zla."

Kako zamišlja svjetovnjak pobjedu u ovoj borbi? U većini slučajeva veoma primitivno: zaraditi dosta novaca, posjedovati veliku kupovnu moć. Time se bez sumnje postaje pobjednikom nad mnogim nevoljama i poteškoćama.

Kada poberemo mnoge pobjede u borbi za "slobodu od", i postignemo izvjesno olakšanje od mnogih tereta života, kada odjednom - u podnevnim ili poslijepodnevnim časovima života - postignemo zadovoljavajući standard, te nam izgleda da lakše dišemo - tada osjetimo potrebu "slobode za". Čini nam se da možemo napokon ostvariti neke želje, pretvoriti u realnost neke snove. Možda kuću s vrtom, ili auto, putovanje, izobrazbu, društvo, knjige, kazalište; ima tako mnogo privlačnih stvari, koje su do sada drugi posjedovali a ja ne. Napokon, mogu i ja birati. Jer čovjek ne može imati sve. Tada nam biva jasno: svaki zemaljski izbor istovremeno označuje odricanje. Štogod izaberem, bilo to auto, muzički instrument, kuću, izvjesnu profesiju, životnog druga - svaki od ovih pojedinačnih izbora ima za posljedicu odricanje od nečeg drugoga. Ovaj zakon ostaje na zemlji nepromjenljiv i sudbonosan. Premda ne znam što je sreća u njenoj biti, ipak mi je jasno da ovo znači ograničenje

sreće i njenu nesavršenost.

Napokon sam nešto izabrao i posjedujem predmet izbora. To je onaj dugo očekivani čas "ispunjenja". No, odmah mi je jasno, da svako zemaljsko zadovoljenje znači istovremeno i razočaranje. Ispunjenje želje donosi sobom manje zadovoljstvo od onog kojega sam očekivao; u težnji nazrijevamo savršenstvo, u ostvarenju postajemo svijesni iluzije. I to ne samo zato što nam konačna odluka oduzima "slobodu za" te nas definitivno veže za neki predmet izbora, nego i zato, što svako ispunjenje izaziva nove želje, stavlja pred oči nove mogućnosti, u odnosu na koje blijedi ono što smo već postigli.

Svaka, dakle, sreća usko je spojena sa slobodom, dok s druge strane svako postignuto dobro ostaje uvijek nesavršeno i ne može nas konačno zadovoljiti. Možemo postići slobodu od prevelike bijede i pomanjkanja životnih dobara, ali nas to samo po sebi ne može usrećiti. Ne sastoji se sreća u tome. Obično se dogadja protivno. Inače, ne bi bio tako veliki broj nesretnih medju onima koji su dobro situirani, koji mogu kupiti što zažele. Upravo takvi, razočarani i puni dosade života, ispunjaju ambulante i klinike za nervna i psihička oboljenja. Naprotiv, često, iako ne uvijek, naidjemo na sretne ljude medju siromasima, bolesnima, kljastima, slijepima. Zar i sami nismo bili svjedoci veselju i zahvalnosti kod onih koji trpe, osmjehu kod onih koji umiru?

Izgleda da je najčišća sreća kod djece, koja bezbrižno borave u carstvu svojih predodžbi. Kod njih postoji "sloboda od", jer u

igri nisu svijesni životnih teškoća, i "sloboda za", jer im njihova mašta predočuje kao stvarnost sve ono što oni žele, i to u potpunoj savršenosti.

Nije to uvijek tako. Lako se uvuče i ovdje nesklad, osobito u zajedničkoj igri. Tome su krivi porivi srdžbe, zavisti, sebičnosti. Ali postoje slučajevi, kada se zaista zrcali istinska sreća medju djecom. Postoje li u takvim slučajevima bitne komponente sreće? Mislimo da postoje. U sretnoj igri djeteta vlada sklad, t.j. nutarnji pristanak na ono što se izvana dogadja. Nema protuslovlja izmedju nutarnjeg i vanjskog zbivanja.

U svom dugom životu iskusio sam to na sebi i na ljudima s kojima sam dolazio u kontakt. Pokazat ću to na primjeru studenata, jer sam mnogo godina dolazio s njima u dodir. Od onih koji marljivo uče i postižu svoj cilj, većina ih studira zato, što čovjek mora zaraditi svoj kruh, dok im akademski titul to najbolje omogućava. Mnogi studiraju iz osjećaja dužnosti i zahvalnosti prema svojim roditeljima, odnosno onima koji im omogućavaju studij. Neki pomišljaju i na onaj novac što ga porezni dužnici i zajednica poklanjaju njima u vidu besplatnog školovanja. Svaki, naime, student stoji zajednicu mnogo više od onoga što on sam doprinosi za svoj studij. U njima se budi osjećaj zahvalnosti i obaveze da naknade nesebičnim zalaganjem i radom ono što su nepoznati dobrotvori za njih učinili. Svi su ovi stavovi više ili manje podesni da privežu čovjeka uz studij i da ga izguraju kroz one suhe i mukotrpne časove koji nikada potpuno ne izostaju u studentskom životu. Medjutim, postoje i sretni

studenti. Njih nema mnogo, ali takvima sve postaje lako. To su oni koji su od prirode ili vježbanjem postigli sposobnost nutarnje, radosne i spremne privole na ono što im dužnost nameće, i time uspostavili u svojoj nutrini sretan sklad izmedju vanjskog posla i osobnih aspiracija. Za njih je postao vrletni put duha po kojem ih se vodi, stazom sreće. Ono što su stoljećima najveći mislioci i istraživači spoznali uz žrtvu vlastitog života, njima se pruža u izobilju uz pomoć modernih pedagoških metoda. Iako s mukom, mnoge im stvari iz dana u dan postaju jasnije. Veliki i prostrani svijet postaje shvatljiv, otkrivajući u sebi veličanstveni red i ljepotu. Neki se naprosto ne mogu tome dovoljno nadiviti. Drugi stiču vremenom ono nutarnje "da" na vanjsku dužnost.

To je upravo ono što je bitno za pojam sreće: radosna, nutarnja privola na vanjski čin; obaviti s radošću ono što se mora obaviti. Sreća se, prema tome, ne sastoji u nekom dobru ili predmetu kao takvom, nego u izvjesnom odnosu, stavu. Istina, takav odnos zavisi često o prirodnom ustrojstvu čovjeka, ali se on mnogo češće postiže nastojanjem i vježbom.

Biti sretan, to je po riječima Rimljana "virtus", krepost, kod koje se sjedinjuju snaga i marljivost. To umijeće da postanemo sretni možemo izučiti, vježbom postići. Moramo se osposobiti za sreću. To važi za svakoga, a ne samo za studente. Tko ljubi svoj posao, jer je u njemu otkrio dostojanstvo i ljepotu, taj može u njemu naći sreću.

U pogledu ovoga, kršćanin ima prednost pred svjetovnim čovjekom. Onaj koji živi isključivo za ovaj svijet, očekuje zadovoljenje svojih težnja jedino od ovog svijeta. Takav čovjek mora uvijek gorko iskustiti, da je svaki izbor odricanje, a svako ispunjenje istovremeno i razočaranje. Ljudsko srce čezne za neizmjernim i ne može biti sretno onim što je zemaljsko, ograničeno, relativno i prolazno. Kršćanin vidi u zemaljskim dobrima privremeni dar Božji, predokus onoga što ima doći. Zvanje je za njega poziv Božji, misija, usmjerena prema izvršenju odredjenog cilja, bez obzira na veličinu tog cilja u ljudskim očima. On gleda preko uskog zemaljskog horizonta. U svojoj duši on nosi veseli "da" na poziv koji mu je dodijeljen; zna da ga Božje oko prati na njegovom putu, pretvara svoj rad u molitvu; radeći u duhu one izreke "ora laborando" i zazivajući Boga u teškim časovima života "Tu adesto!", Ti moraš biti uza me! Tada će mu se posao nasmiješiti, kao što se nevinom djetetu smiješi njegova igračka. Radosnije će raditi ono što se mora uraditi, ili trpjeti tada, kad je patnja neizbježna, jer ovaj zemaljski život ne znači za njega nešto konačna već samo predigru.

U misnoj liturgiji katoličke Crkve svećenik kaže na početku: "Pristupam k oltaru Božjemu, k Bogu koji razveseljuje mladost moju." Svaki, pa i najstariji svećenik izgovara tu molitvu, premda se već teško uspinje uz stepenice oltara. Koje je značenje tih riječi? Što misli starac dok njih izgovara?

Možda ovo: pred Tobom sam, Bože, još uvijek dijete, isti onaj koji sam bio pred sedamdeset godina. Stoga se još uvijek veselim plamenu voštanice, cvijeću, raspelu, svijetlu duginih boja što prodire u crkvu kroz obojena

stakla, zvuku orgulja, ukrašenom misnom odijelu, starinskim dosto janstvenim riječima, pokretima što prate misnu žrtvu. Bože moj, još uvijek izgovaram svoj spremni i radosni "da", poput djeteta, na sve ono što je predhodilo i što slijedi, na konačni rastanak, na svoju sobicu, svoje knjige, te vjerne i strpljive prijatelje; zahvaljujem Ti za ono malo ljudi koji još k meni dolaze, za hranu i piće, za bolesti i poteškoće što ih starost sobom nosi, za ono malo veselja što mi darivaš, za uspomene i za svaki sat koji mi poklanjaš. Tako dugo dok se radujem, još sam mlad. Dovršavam, Gospodine, pred licem Tvojim ovu predigru u pouzdanju i bezbrižnosti djeteta koje se igra, i nadam se onome glavnom što tek sada započinje.

S a d r ž a j

PREDGOVOR ---------- 3
SVJETOVNJAK I SVJEDOČANSTVO ---------- 5
HEROJSKO I SVAKODNEVNO SVJEDOČANSTVO — 11
ORA LABORANS ---------- 14
U ADESTO ---------- 17
SVJEDOČANSTVO MALIH DUŽNOSTI ---------- 24
RAZLUČIVANJE ---------- 28
ŽIVJETI OD BUDUĆNOSTI ---------- 32
DODJI KRALJEVSTVO TVOJE ---------- 35
ZNAK VREMENA - TEHNIKA I EKONOMIJA ---- 37
NUTARNJI OLTAR ---------- 45
PODNEVNI ĐEMON ---------- 51
NOVAC ---------- 53
SIMBOLI ---------- 59
SREĆA ---------- 62

BILJEŠKA O PISCU

Bilješka o piscu

Friedrich Dessauer je rodjen 19. srpnja 1881. godine u Aschaffenburgu na Majni. 1920. pozvao ga je univerzitet Frankfurta n.M. kao svog redovitog profesora. Od 1921 - 1933. profesor i direktor univerzitetskog instituta za medicinsku fiziku u Frankfurtu, prvog biofizikalnog instituta pri višoj školi (danas Max-Planckov Institut). Od 1924 - 1933. Dessauer je bio član Reichstaga (najvišeg zakonodavnog tijela Njemačke). 1933. i 1934. slijede progoni od nacionalsocializma. 1934. pozvan u Tursku, gdje je bio redoviti profesor na univerzitetu za radiologiju i biofiziku u Istambulu. 1937 - 1953. ordinarij i direktor Fizikalnog instituta u Freiburgu, Švicarska. Od 1946. također profesor Goetheovog instituta u Frankfurtu n.M. gdje i danas živi kao profesor emeritus. F. Dessauer posjeduje doktorat iz filozofije, medicine i teologije. Nabrajamo neka od daljnjih djela Dessauera: Slučaj Galileja i mi, Čovjek i svemir, Religija u svijetlu suvremene prirodne znanosti, Na rubu stvorenoga, Susret izmedju znanosti i teologije, Tragom beskonačnosti, Znanost i svjedočanstvo, Duša u svijetu tehnike, Filozofija tehnike, Teologija prirode.